

הישיבה התשיעים-ושבע של הכנסת השניה

יום שני, ל' סיון תשי"ב (23 יוני 1952)

ירושלים, בנין הכנסת, שעה 16.10

א. שאילתות ותשובות

הממשלה הקואליציונית העלתה לארץ במשך ארבע שנים שבע מאות אלף יהודים, בידעה כל הקשיים שדבר זה עלול לגרום למדינה ולחושביה, ולא התחשבה בדעת אלה — ביניהם חבריו של השואל — שלא האמינו באפשרות הקליטה של המונים כאלה.

לשאלה 1: — מדיניות הממשלה הקואליציונית מיוסדת גם עכשיו על קיבוץ גלויות, והשמחה לאיד על התמעטות העליה אין לה כל השפעה על ממשלה זו.

השואל סבור כנראה שהעליה נגמרת עם הסעת העור לים לחופי הארץ. מי שמתייחס ברצינות לקיבוץ גלויות יודע שחבלי קליטת העליה רק מתחילים לאחר כוא העולים ארצה, ואם השואל כבר פטר עצמו מן הדאגה לקליטת שבע מאות אלף העולים — מדינת ישראל וממלכתה מוסיפות לשאת בעול זה.

לשאלה 2: — העליה מתמקד, מעיראק, מסוליה, מרום מניה, מבולגריה ועוד צומצמת משני טעמים: (1) מפני שהיהודים מרוב הארצות האלה כבר עלו ארצה; (2) מפני שבכמה מן הארצות האלה אין ממשלתן מרשה עליית יהודים.

לשאלה 3: — הכנסת קובעת לא רק מדיניות העליה אלא כל קווי המדיניות של ממשלת ישראל, ואין השואל יכול להתפאר שהוא וחבריו עוזרים לביצוע המדיניות שמחליטה עליה הכנסת.

לשאלה 4: — האמת היא ההפך ממה שמשמעת משאלתו זו. העליה הגדולה — יחד עם צרכי הבטחון — היא הסיבה העיקרית לקשייה הכלכליים והכספיים של המדינה, ורק הודות למדיניות הכלכלית של הממשלה, אשר אושרה בכנסת, נתאפשרה עליה גדולה זו; החבלות שחוגים מחוסרי אחריות, ספסרים ואצים להתעשר על חשבון הכלל, עושים במשק המדינה בארץ ובחוץ-לארץ, מוסיפות על הקשיים האובייקטיביים של המדינה.

2. ההסברה בצבא על מדיניות הכלכלית של הממשלה

חברי הכנסת ג. פלש שאל את ראש הממשלה ביום י' בסיון תשי"ב (3 ביוני 1952):

חוברת מט. 155 של "ראשי פרקים להסברה" בהוצאת ענף ההסברה במס"ל/אכ"א אשר הופצה לכל מספק פלוגה ובעל תפקיד דומה בצבא. מכילה הרצאה אחת תחת הכותרת: "המסנה במערכה הכלכלית".

אבקש מאת כבוד ראש הממשלה לענות על השאלות דלקמן:

1. האם אין כבוד ראש הממשלה מוצא עכירה על העקרון של איסור ניהול פעולה מפלגתית ותעמולתית

היו"ר. שפרינצק:

אני מתכבד לפתוח את הישיבה התשיעים-ושבע של הכנסת השניה.

חברי הכנסת. מובטחי שאתן ביטוי נאמן להרגשתו ולרצונו של הבית כולו, אם אביע את ברכתי לשר התחבורה ולבנייבתו — את שמחת כולנו על שיצאו בשלום ממעשה ההתקשות שאירע במוצאי שבת, כ"ח בסיון.

מעשה תעושים ברברי זה נמצא עכשיו בחקירה, והמשפט ידון דין צדק. אולם מחובתי לומר שגילויים אלו של טרור בצורותיו השונות צריכים להדאיג את האומה כולה ואין לצאת ידי חובה בברכת הגומל בלבד, אלא יש לדאוג לכך שהחינוך החברתי והמוסר החברתי יהיו שליטים בחייו, חיי עם ומדינה דמוקרטית, ויתמו חסאים מן הארץ.

נשמע עכשיו שאילתות ותשובות.

1. צמצום העליה

חברי הכנסת ג. פלש שאל את ראש הממשלה ביום כ"ג בסיון תשי"ב (16 ביוני 1952):

אחרי שהממשלה הקואליציונית הנוכחית הביאה לידי צמצומה של העליה עד למינימום — אבקש מאת כבוד ראש הממשלה להשיב על שאלותי כדלקמן:

1. האם גכון לדעתו להוסיף ולהכריז השכם והערב על משטר של קיבוץ גלויות כשהכל יודעים שהמציאות כיום אחרת לגמרי וסותרת לחלוטין הכרזה ממין זה, כי כעצם, אם נקט למשל את מספרי חודש מאי, 1952, ניהכת שלמעשה עלה מספר היוצאים את הארץ על מספר העולים?

2. מדוע צומצמה העליה לפי דעת כבודו? ואיזה מוסד החליט על כך ובאיזה סמכות?

3. האם אין, לפי דעת כבודו, צריכה הכנסת כמוסדה הפארלאמנטארי העליון של המדינה, לקבוע את מדיניות העליה, ואם כן, מדוע אין הממשלה מגישה בענין זה תכנית לאישורה של הכנסת?

4. האם סבור ראש הממשלה שסיבת צמצומה של העליה נעוצה בעיקר במצב הכלכלי והכספי הקשה שבא עלינו בגלל מדיניות הכלכלית של הממשלה הנוכחית. או שישנן עוד סיבות שהניעו את הממשלה לצמצם את העליה עד כדי כך, ואם כן — אילו הן?

ראש הממשלה ד. בן-גוריון:

השואל מקדים לשאלותיו הנחה שהיא ההפך הגמיו מן האמת.

השואל גם אינו מכין כנראה סיבה של מדינה דמוקרטית מזה. מכיון שבמדינה דמוקרטית מותר אפילו ליחיד להתנגד במחשבה ובדיבור להכרעת הרוב, ולנהל חמולה נגד חוקים וממשלות שנכוננו לפי חוקת המדינה, הרי השואל מוציא מכאן מסקנה מופרכת שהחוק במדינה אינו מחייב והממשלה אינה מייצגת המדינה, והכרעת הרוב אינה הכרעת הכלל.

התכנית של הממשלה היתה רק דעת מפלגות הקואליציה כל עוד לא הובאה לכנסת ולא נתקבלה על ידה. לאחר שהכנסת סמכה ידה על התכנית — אין זו עוד עמדה קואליציונית, אלא עמדת המדינה וקו פעולתה.

מותר למיעוט להביע דעתו נגד כל החלטה של הכנסת — בין במתן חוקים, ובין בקביעת מדיניות חוץ או מדיניות פנים. אבל התנגדות המיעוט אינה גורעת מסמכות הכנסת והכרעותיה.

לצבא יוגשו כל תכניות המפלגות לבירור רק במצב לבחירות ערב הבחירות, בהתאם לסדרים שיקבעו עלי ידי הכנסת. בהסכרה הכללית יובאו לידעת הצבא רק הדברים שהכנסת החליטה עליהם בחיוב והם היו לדרך המדינה.

היו"ר י. שפרינצק:
שאלה נוספת לחבר הכנסת פלש.

ג'ורג' פלש (הציונים הכלליים):
האם ראש-הממשלה מביא את הודעתו בצורה כזו שלפיה רק דעות הממשלה והמפלגות המהוות את הממשלה יובאו לפני הצבא, ובו בזמן תיאסר הבאת דעותיהן של מפלגות אחרות במדינה לידעת הצבא?

ראש-הממשלה ד. בן-גוריון:
אני מצטער על שלא שמעת או לא הבינת תשובתי, בה עניתי על שאלה זו, שיש להבחין בין דעות המפלגות, גם מפלגות הקואליציה, לבין החלטת הכנסת. הכרעת הכנסת היא דעת המדינה.

ב. חוק המעבר (תיקון) (מס' 2), תשי"ב — 1952 *

(קריאה ראשונה)

שהיא מתייצבת לפניה הודעה על חלוקת התפקידים בין חברי הממשלה.

היו דעות שונות לבני השאלה, אם יש חיבה לנהוג כך, כי דעה אחת היתה, שהממשלה המתייצבת לפני הכנסת ומבקשת את אמונה, חייבת לעמוד במבחן על תכנית הפעולה שלה, על המדיניות שהיא מציעה ועל ההרכב הכללי שלה. אולם הממשלה לא מצאה סיבה לחלוק על דעת אלה הסבורים שיהיה זה לטובת הענין, בזמן הדיון על השאלה, אם לתת אמונה בממשלה המתייצבת או לא, כי חברי הכנסת ידעו כבר באותו זמן, אילו תפקידים חושב ראש-הממשלה להטיל על החברים השונים בממשלה החדשה העומדת לפני הכנסת. לכן אנו מציעים בחוק הזה את התיקון הנדון.

התיקון השני אינו מופיע בנוסח אשר לפניכם, וברשותכם איפוא אקרא את הנוסח המתוקן של סעיף קטן 2 בסעיף 1 (ו).

בתוך שורות הצבא בפרסום החומר הנ"ל, המשקף את דעותיהן של מפלגות הקואליציה הממשלתית בלבד, שהר העקרון של מתן הסכרה אובייקטיבית מצדך להביא לידעת החיילים את התכניות הכלכליות של כל המפלגות, אם בכלל יש להביא לפני החיילים ענינים השנויים במחלוקת ציבורית?

2. האם אין כבודו סבור, שהצורה שבה נתפרסם החומר ותכנון, ודברי העורכים הקובעים בהקדמתם ש"מטרת ההרצאה להסביר לחיילים את החלטותיה הכלכליות האחרונות של הממשלה, המטילות אמנם עומס נוסף על תושבי ישראל, אך יש בהן כדי לשפר את מצבנו הכלכלי, הבטחוני והמדיני", יש בהם משום נסיון להשפעה פוליטית בכיוון מסוים על החיילים במגמה לרתום אותם לקו פוליטי מפלגתי מסוים, דבר הסותר את כל ההכרזות על צבא בלתי-מפלגתי, אחיד וממלכתי?

3. האם אין לראות בפסקה האחרונה שבהקדמה לספר, יש בהן כדי לשפר את מצבנו הכלכלי, הבטחוני והמדיני, קביעת דעה בלבד, ודעה שרבים במדינה סבורים שהחיים והמציאות טפחו בינתיים על פניה, כי יש רבים במדינה הסוברים שהחלטותיה הכלכליות האחרונות של הממשלה לא זו בלבד שלא הביאו לידי שיפורו של המצב, אלא להפך, אף הביאו את המדינה לעברי פי פחת וזאת מכמה וכמה בחינות?

4. האם מוכן כבוד ראש-הממשלה לתת הוראות מתאימות לאחרים לפרסום חומר מסוג זה להימנע להבא מהפצת דברים שיש בהם נקיטת עמדה מפלגתית?

ראש-הממשלה ד. בן-גוריון:
התשובה על כל השאלות של השואל הנכבד היא שלילית.

כל השאלות נוסדות על הנחה מחוסרת שחר, כאילו אין כלל מדינה הקובעת דרכה לאחר בירור ודיון, וכאילו אין לכנסת זכות הכרעה, אלא קיימות רק מפלגות המבלות כל זמן בהתנצחות ובתכסיסנות.

היו"ר י. שפרינצק:

אנו עוברים לסעיף י"א של סדר-היום: חוק המעבר (תיקון) (מספר 2), תשי"ב — 1952. רשות-הדיבור לשר המשפטים.

שר-המשפטים ד. יוסף:

אדוני היושב-ראש כנסת נכבדה, יש לי הכבוד להציע לכנסת את חוק-המעבר (תיקון), תשי"ב 1952.

החוק הזה, אשר בעצם דנו בו בצורה קצת אחרת בכנסת הראשונה, בא להבהיר כמה שאלות הנוגעות למעמדה של הממשלה. השאלות שהחוק דן בהן הן חמש במספר.

השאלה הראשונה נוגעת להודעה על הרכב הממשלה ועל התפקידים השונים שבאים למסור לשרים שונים, והצעת-החוק קובעת, שהממשלה תמסור לכנסת בשעה

זה ענין פנימי של הממשלה, איך היא מחלקת את התפקידים בין חבריה בתוך הממשלה. אבל אנו סבורים, ואף מציעים, שתהיה חובה על הממשלה להודיע לכנסת על שינויי תפקידים כאלה.

השינוי האחרון הוא, שהתפטרות ראש-הממשלה כמיה בהתפטרות הממשלה כולה. דעתנו, היא שאין לראות בהתפטרות ראש-הממשלה דבר דומה להתפטרות חבר רגיל בממשלה, קודם כל מפני שבהקמת הממשלה קורא לו בדרך כלל הנשיא ומטיל עליו להקים ממשלה, והוא, במקרה הרגיל, האיש המקים ממשלה. יש לו מעמד מיוחד, ולפי עניני דעתנו, כשהוא אינו מוכן להישאר בראש הממשלה יהיה זה מן הנכון שהתפטרותו תיחשב כאילו התפטרה כל הממשלה. במקרה כזה יקרא הנשיא לאחד מחברי-הכנסת, לפי נוהל הקבוע בחוק, ויטיל עליו להרכיב ממשלה חדשה.

אני סבור שאין צורך להרחיב כאן בהסברה. נדמה לי שהדברים ברורים די צרכם. אני מציע לכנסת להעביר את הצעת החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

ישראל ברייהודה (מפ"ם):

אני מבקש רשות-הדיבור לסדר.

היו"ר י. שפרינצק:

בבקשה.

ישראל ברייהודה (מפ"ם):

כנסת נכבדה. לפי סעיף 39 של התקנון — וזה שייך לחלק שאושר כבר ומחייב את הממשלה ואת יושבי ראש הכנסת — „הצעת חוק ויתר המסמכים הנוגעים לסדר-היום יישלחו לחברי-הכנסת כך שיוכלו להגיע לידם לא יאוחר מ־48 שעות לפני הישיבה שבה יועמדו לדיון, או יימסרו לידם באולם הישיבות לא יאוחר מ־48 שעות לפני הישיבה שבה יועמדו לדיון“. אם יש צורך בדיון דחוף בסעיף זה, הרי לפי סעיף אחר של התקנון צריכה ועדת-הכנסת להסכים שדיון זה הוא דחוף במידה כזו, שצריך לשחרר את הממשלה מן החובה להודיע לחברי-הכנסת במועד הנכון מה היא רוצה.

אמנם, אנחנו חיים עכשיו בכנסת בסדר כזה, שברגע שמצמצמים ומבקשים מאתנו להיכנס לאולם הישיבות, עדיין אין אנחנו יודעים מהו הסעיף, שעליו ידונו. על כל פנים, מה שנקרא עכשיו כאן על-ידי מי שהוא עדיין שר-המשפטים, אין זה אותו חוק, שהונח לפנינו.

היו"ר י. שפרינצק:

זה כבר לגופו של ענין.

ישראל ברייהודה (מפ"ם):

אין זה לגופו של ענין. כשיביאו לפנינו את החוק בהתאם לפרוצדורה החוקית, אוכל להסכים או שלא להסכים לו, אבל שר-המשפטים הכניס לא אותו נוסח החוק, שהונח לפנינו, אלא נוסח אחר, עם סעיף נוסף, או שתחכו 48 שעות, או, אם אין לכם זמן או אפשרות לחכות, תקראו לוועדת-הכנסת, כדי שהיא תשחרר אתכם מן החובה לחכות 48 שעות. התקנון צריך לחול לא רק כלפי אלה, שהם מיעוט בבית הזה.

היו"ר י. שפרינצק:

קודם כל עלי לבקש: לסדר אין נואמים ארוכות, אלא רק מפנים את תשומת-הלב לדברים שאינם כתיקונם.

ישראל ברייהודה (מפ"ם):

אין יכול לעשות זאת, התיקון צריך להיות מונח לפנינו 48 שעות.

שר-המשפטים ד. יוסף:

מותר לי להכניס שינוי קל בהצעה העומדת לפני הבית, לפי הנוהל, אולם לא כדאי להתנגד, כי אם ישנו יוכוח, יובא הדבר לוועדה.

בסעיף 11 (ב) של החוק הקיים נאמר, כי תוך שבעה ימים מיום שהממשלה קיבלה הבעת אמון, יקראו ויחתמו ראש-הממשלה והשרים האחרים בפני הכנסת את ההצהרה הידועה. עלולים לקרות מקרים, שאיש שנבחר ומקבל אמון כחבר הממשלה, אינו נמצא בארץ באותו מעמד ואינו חוזר לארץ תוך שבעה ימים. יצא איפוא, שאם נשאיר את החוק כמו שהוא, יהיה בלתי-אפשרי לשר למלא אחרי הוראות החוק. לכן מצאנו לנכון להביא את התיקון הבא: „סעיף-קטן ב' יסומן כסעיף-קטן ג', ובמקום המלים: „תוך שבעה ימים מיום שהממשלה קיבלה הבעת אמון“ תבואנה באותו סעיף המלים: „ככל האפשר סמוך להבעת האמון“.

נוסח זה כבר נמצא בחוק לגבי בחירה והשבעה של נשיא-המדינה, ולפי עניני דעתי אין כאן שום ענין הטעון מחלוקת, כי זהו רק דבר הבא לתקן מקרה העלול להביא לידי כך, ששר לא יוכל לקיים את החוק אם לא יהיה בארץ במשך שבעה ימים אלה.

התיקון השלישי, שהחוק הזה בא להכניס, הוא — בנוגע לשאלה: „יתפנה מקומו של שר בממשלה, בין לרגל התפטרותו ובין מכל סיבה אחרת, תמסור הממשלה הודעה על כך לפני הכנסת“. נדמה לי שאין להגיד הרבה להסבר סעיף זה. ברור שרצוי שהכנסת תשמע מפי הממשלה על כל מקרה כזה של התפנות מקומו של שר בממשלה.

תיקון נוסף לפי הנוסח שלפניכם אומר: „החליטה הממשלה על צירוף חבר נוסף לממשלה, תמסור הודעה על כך לפני הכנסת. לפני כינוסו לתפקיד יקרא ויחתום החבר הנוסף בפני הכנסת הצהרה, כאמור בסעיף-קטן ג'“.

מאז שהצעת החוק הונחה על שולחן הכנסת הושמעה דעה, שיהיה נכון יותר, אם במקרה כזה של הוספת חבר לממשלה, לא רק שיוודעו לכנסת על השינוי הזה, אלא הוא יחייב את אישור הכנסת. לאחר שיקול נוסף לא ראתה הממשלה סיבה להתנגד לדעה זו. לכן, אם תישמע דעה זו בוועדה, הממשלה לא תתנגד לה.

במקרה זה הייתי מציע, בסעיף 1 (ה) יהיה בלשון זו: „החליטה הממשלה על צירוף חבר נוסף לממשלה, תמסור הודעה על כך לפני הכנסת, והחבר הנוסף ייכנס לתפקידו עם אישור ההודעה על-ידי הכנסת. ככל האפשר סמוך לאישור ההודעה יקרא ויחתום החבר הנוסף בפני הכנסת הצהרה כאמור בסעיף-קטן ג'“.

איני סבור שיש בכנסת חבר אחד שיתנגד לכך, שנטיל על הממשלה לא רק להודיע על שינוי כזה של תוספת חבר, אלא גם לקבל את הסכמת הכנסת לכך. אם יש חבר כזה, יגיד את דעתו.

תיקון נוסף שהחוק בא להכניס הוא בסעיף 1 (ו): „החליטה הממשלה על שינויים בחלוקת התפקידים בין חבריה, תמסור הודעה על כך לפני הכנסת“. אנו סבורים שבמקרה כזה אין צורך לבקש את אישורה של הכנסת.

שר-המשפטים ד. יוסף:

כנסת נכבדה. אמנם חשוב מאד להראות בקיאות בהלכות פרוצדורה, אבל צריכים גם להקשיב למה שאומר מציע החוק. לא הצעתי כל שינוי בחוק. הודעתי, שמאז הנחנו את החוק על שולחן הכנסת הובאו לידיעתי שתי שאלות, שלגבי דיון היתה הממשלה סבורה שיהיה נכון לתקן את אשר הצענו. חשבתי שיהיה זה הוגן כלפי המתווכחים שידעו שישנה אפשרות שיבואו שינויים כאלה בוועדה, על מנת שיוכלו בדיון בכנסת להביע את דעתם על שינויים אלה, וידעו גם איך מתייחסת הממשלה אל ההצעות האלה. החוק מונח על השולחן בצורה שהגשנו אותו, ואין אנחנו מבקשים שום ארכות ואין אנחנו מכניסים שום שינויים. אבל אני חוזר ומודיע, שיהיו חברי-כנסת שיציעו שינויים כאלה בוועדה, והיו דעתי מה תהיה עמדת הממשלה כלפי שינויים כאלה.

היו"ר י. שפרינצק:

שמענו שלא היו אלה הצעות, כי אם אינפורמאציה. אפשר לעבור לעצם העניין.

ישראל רוקח (הציונים הכלליים):

אני מבקש רשות-הדיבור להצעה.

היו"ר י. שפרינצק:

בבקשה.

ישראל רוקח (הציונים הכלליים):

כנסת נכבדה. אינה דומה הצעה המוכנסת עליידי הממשלה לזריכות המתנהל עליידי חברי. לא אעמוד על שיעור הזמן של 48 שעות, אבל, הרי הוכנסו ששה שבועות תיקונים, ואני חושב שאם הממשלה מכניסה הצעת חוק ורוצה לשנותה, יש לעשות זאת בכתב, ולהניח את התיקון לפני חברי-הכנסת.

שר-המשפטים ד. יוסף:

זה תיקון בחוק הקיים.

ישראל רוקח (הציונים הכלליים):

הערתי מראה לי שאני צודק, כי אינני אפילו יודע בדיוק מה הכניסו כתיקון.

ראש-הממשלה ד. בן-גוריון:

מה שמונח על השולחן — זה מוצע.

ישראל רוקח (הציונים הכלליים):

אני מציע שיגישו בכתב את התיקונים שהוכנסו עכשיו.

היו"ר י. שפרינצק:

אינני מקבל את ההצעה. חברי-הכנסת רשאים שלא להביא בחשבון את ההודעה על התיקונים שאינם מוגשים לפניכם. החוק המוצע מונח לפניכם, ובאם יבואו תיקונים נוספים, יובאו לוועדה. האפשר ביום חם כזה לבטל זמן?

ג'ורג' פלש (הציונים הכלליים):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. כאשר מגישים לכנסת תיקון לחוק המעבר, הרי זה לדעתי סימן מובהק — לא לכך, רבותי, שאנו מתקדמים בפעולה התחקיתית שלנו, ומתעמקים יותר ויותר ומביאים שיפורים בחוקי-היסוד שלנו — אלא זהו סימן מובהק לכך ששוב פעם קרה

משהו בממשלה הקואליציונית הזאת, או משהו בין שר תפי הממשלה הקואליציונית אינו כשורה. עליכן מביאים פתאום, ללא כל הצעות יסודיות הקשורות בחוקי-היסוד, תיקונים לחוק המעבר, בשעה שכל התחיקה הקשורה בממשלה היתה צריכה להיות אחת מחוקי-היסוד שלנו. מביאים את התיקונים מדי פעם בפעם בצורה של טלאי על גבי טלאי. בתיקון המוצע הפעם ישנן לדעתי סכנות גדולות לקיום דמוקרטיה מסודרת. בהזדמנות זו אנו רואים שוב פעם עד כמה הכנסת הראשונה חטאה לתפקידה היסודי שלא נתנה חוקי-יסוד — קונסטיטוציה למדינה. באשמת הממשלות שהיו והממשלה הנוכחית אין למדינתנו עד היום חוקי-יסוד, חוקה המסדירה את הענינים אחת ולתמיד וקובעת עקרון קדוש, שגם הרוב היה צריך להיות כפוף לו. אינני מקבל את השקפת-היסוד של ראש-הממשלה — כפי שגם היום חזר והשמיע אותה — על הדמוקרטיה, כי בדמוקרטיה אמיתית אפילו הרוב היה כפוף לחוקי-היסוד. יש מושג אצלנו שהרוב הוא מעל לכל, והמושג הזה חוזר אצלנו והסכנה מעמיקה. לתופעה זו קוראים בספרות המודרנית דיקטטורה דמוקרטית, זוהי דיקטטורה של הרוב.

התיקון שמביאים לפנינו, ברצוני להבינו אל נכון, התיקון הקל שהכניס עתה שר-המשפטים, בא לאשר שכל שאר הדברים יישארו כפי שהיו בהצעת התיקון. יוצא איפוא, שההצעות המוגשות עומדות בעינן, פרט לעובדה אחת, וכאן כנראה בא התיקון — והוא בא, זה ברור, כתוצאה ממקח-וממכר קואליציוני. ברור, שאם שר-המשפטים הודיע עתה שהוא מתקן את החוק המוצע באותה נקודה אחת — זאת אומרת...

ישראל בריהודה (מפ"ם):

הוא הכניס סעיף נוסף אחד גם בשם חברי-הכנסת גוברין.

ג'ורג' פלש (הציונים הכלליים):

הייתי אומר שהוכנס תיקון אחד ברגע האחרון, כדי לתת בטחון לפרטנר הקואליציוני, שיש לו חשדות שאפשר יהיה להוציא כל שר לפי ראות עיניו של ראש-הממשלה. התיקון הנוסף הזה בא לעזרתו של שותף קואליציוני הרוצה להגן על עצמו בעזרת האופוזיציה — בערך כך הייתי מגדיר דבר זה.

שר-התחבורה ד. צ. פנקס:

איוה דבר טוב צריכה האופוזיציה לעשות!

ג'ורג' פלש (הציונים הכלליים):

האופוזיציה היא שעשתה דברים טובים למדינה, ולא דוקא בהזדמנות זו כשדנים בדבר שנראה לנו לא טוב למדינה — המשטר הזה והממשלה הזאת.

ברצוני להביא כמה דוגמות עד היכן אפשר להגיע לידי אבסורד עליידי התיקון המוצע. לפי התיקון אפשר רית התפטרות כל השרים פרט לראש-הממשלה, והממ"ט שלה בכל זאת יכולה להמשיך ולהתקיים ולא צריך לבוא לכנסת ולבקש אישור על מצב אבסורדי זה, כי בהצעה כתוב בפירוש, שרק התפטרותו של ראש-הממ"ט שלה כמוה כהתפטרות הממשלה כולה, ואילו התפטרות ארבעה שרים, ואפילו כל השרים, אינה כהתפטרות הממ"ט שלה כולה. לדעתי, יש להתנגד לדבר זה, פרט אם מר שהו מעוניין להציע את המדינה, הייתי אומר, לקראת

לא אתה, חברה-הכנסת גמיר, תקבע מה זאת אופר יציאה הגונה, או לא הגונה. אתה כבר ניסית היום להיות דובר סיעת הציונים הכלליים, אך לא הצלחת בזה, באני גליה ישנו משטר של שתי מפלגות, ורק בשעת-חירום מורכבת הממשלה מחברי כל המפלגות. אצלנו קיימת, כאילו, שעת-חירום לגבי כל הדברים, יום יום נזכרים שקיימת שעת-חירום ומביאים לנו צווים, אך רק לגבי דבר אחד, הדבר היסודי והרציני, אין כנראה שעת-חירום — לגבי הרכב הממשלה.

בחודאי שאיראפטר להביא דוגמה מארצות-הברית, כי גם שם הדבר שונה לגמרי.

אני מסיים ואומר: הגיעה השעה שהכנסת תבין ותיזכר בתפקיד-היסוד שלה — חקיקת חוקת-יסוד למדינה, מפני שאז התשובות לשאלות הללו תהינה ברורות, ולא נצטרך לדון בדברים יסודיים רק בשעה שישנם קשיים בקואליציה.

ישראל בריהודה (מסמ') :

כנסת נכבדה. אני אדבר כמובן, על החוק, כפי שהוכנס בשם הממשלה, ולא כפי שתוקן בשם מפלגת השר.

בענין הזה, כמובן, הצד המשפטי הוא פחות חשוב מהצד הפוליטי. אך ברצוני לומר משהו גם על הצד המשפטי. בחוק המעבר — שהוא לעת עתה אחד החור קים הקונסטיטוציוניים המעטים מאוד שקיימים אצלנו — נאמר בסעיף 11: "הממשלה משהורכבה תתייצב מיד לפני הכנסת ותיכון לאחר שתקבל בה הבעת אמון". לנו מציעים עתה סדר אשר לפיו יהיו בממשלה שני חלקים שונים: חלק אחד, אשר התייצב וקיבל אמון של רוב הבית ורק לאחר זאת ייכון כממשלה, וחלק שני, אשר יהיה בממשלה מהרגע שהוא יתייצב לפני ראש-הממשלה ויקבל את אמונו, בלי לשאול ובלי לקבל את אמון הכנסת.

אני חושב שגם מבחינת מצבם בתוך הממשלה, צריך היה להתחשב קצת עם החברים הנוספים האלה, אשר יהיו בה כנצב מיותר. אינני יודע גם מה יהיה מצבם או לגבי מליאת הכנסת. אלה שהתייצבו לפני הכנסת לקבל את אמונה וקיבלו אותו מהחלק, שהוא הרוב של הבית, יהיו אחראים בסני הבית גם לאחר זאת, אך אלה שרוצים לשחררם אפילו מלהתייצב ולקבל את אמונו של הבית, לא יעמדו עליידי כך להצבעת אמון. לאחר שיודיעו עליהם, הם לא יצטרכו להתייצב ולשאל את הבית, אם יש לו אמון בהם.

אני מוכרח לציין כי מבחינת פוליטית איני יכול לראות בענין זה רק איזה "טריק" כפן, כדי להקטין את הקשיים בתוך הממשלה. סוף סוף, לאחר שנחתם לדי תיים בתוך הממשלה גם את הקפאת כל חיי המדינה בשבת, גם את ביטול הצעתכם בנוגע לחוק שירות צבא של הנשים — שני דברים שפורצו בזמנו את הקואליציה שלכם — מה הוא לפתע פתאום הדבר, שאתם פותחים כל כך להופיע בגללו מחדש, לא לפני הבוחרים, שאולי דעותיהם נשתנו, אלא לפני חברי הבית, שגם מבחינה זו המפלגות בו ממושמות למדי. ומי שהביע לכם אמון קודם, אם סודרו הענינים בין המפלגות בקואליציה, יצביע בעדכם גם עכשיו. בזמנו קראתי למשלה הקיימת ממשלה של קנוניה פוליטית, אולם זוהי קנוניה פוליטית מרחיקה לכת.

ממשלה אוטוריטרית — של איש אחד. אין אנו מסכימים לצעד מסוכן זה. ברצוני לומר במאמר מוסגר, שעל המ' חוקקים להביא בחשבון את כל האפשרויות, והכנסת, כשהיא מחליטה ומקבלת חוק מסויים אינה צריכה לאשר דברים מעורפלים, עליה לראות את כל האפשרויות וה' חוק צריך לענות עליהן באורח אוטומאטי — זה כוחו של החוק. אולם לפי התיקון המוצע אפשרי מצב כזה, גם אם לא מתכוונים לכך, ואל יבוא שר-המשפטים ויאמר שלא הבינוי ולא לכך נכתבנו. אם לא מתכוונים לכך יודיעו על כך במפורש. החוק כפי שהוגש לפנינו, אינו מוגש בצורתו הנכונה.

עכשיו לענין החילופים הפנימיים. בהתאם לתיקונים המוגשים עתה אפשריים חילופים פנימיים, כלומר שינויים בחלוקת התפקידים בין השרים — זה מה שהממ' שלה הנוכחית כבר התחילה לעשות — אפשר לומר לאחד, עד היום היית שר-המשפטים, מהיום והלאה תהיה רק שר-המסחר-והתעשיה, ולשר-המסחר-והתעשיה אפשר לומר שהוא יהיה שר-המשפטים. דברים אלה אפשר לעשות לגבי כל השרים. מתעוררות שאלות, מה חושב ראש-הממשלה ומה חושבת הממשלה להשיג עליידי ח' לופים אלה; שרי אחת מן השותפים, או שהשרים מתאימים לתפקידיהם ומסוגלים למלא את התפקיד המוטל עליהם, או שאינם מסוגלים למלא תפקידים אלה, ואזי חילופי המקומות של השרים סביב השולחן לא יעזרו בהרבה. דבר זה מזכיר את אחד ממשלי קרילוב על תז' מורת שלא הצליחה לגנו. "לקחו את החוף" ועשו ממנו שר-משפטים. אחר-כך לקחו עוד אינסטרומנט ועשו ממנו אינסטרומנט אחר. כך עשו חילופים שונים. לקחו והושיבו את השרים בצורה ארכיטקטונית, בצורה סידורית אחרת — דבר זה שוב לא הצליח. כנראה שתמורת זו אינה מצליחה לגנו, וכשם שלא הצליחה בעבר כך גם לא תצ' לוח לגנו בפתח. אתם חייבים סוף סוף לגלות את הסוד הגלוי, שכאן לא חשוב כיצד תושיבו את השרים, אלא המדיניות שלכם נכשלה, והעם ברובו הגדול חושב שה' כמשלה אינה מסוגלת למלא את תפקידה; אם באמת וב' תמים רוצים שייטיבו לגנו במדינה זו, שינגנו לטובת המדינה, היתה הממשלה צריכה לעשות דבר חשוב אחד — לפנות את מקומה לממשלה טובה יותר וחזקה יותר. כי גם על ראש-הממשלה לדעת, שאין זה מספיק לחשוב שאיש חזק כביכול פירושו — ממשלה חזקה. ייתכן איש חזק — וממשלה חלשה. אינני יודע באיזו מידה חושב ראש-הממשלה את עצמו לחזק. אבל דבר אחד ברור, כי הכל משכנעים שממשלה זו חלשה, לממשלה זו אין בסיס ואין לה אמון בקרב העם.

אל יביאו לנו דוגמות ממדינות אחרות, מפני שבין אם מישוה ינסה להביא דוגמה מאנגליה, למשל...

שר-המסחר-והתעשיה ד. יוסף :
לא הבאתי דוגמות מאנגליה.

ג'ורג' פלש (הציונים הכלליים):

לא אמרתי שהבאת דוגמות מאנגליה, אני צריך לק' דם את פני הרעה, ועל-כן אני אומר מראש: בין אם ינסו להביא דוגמה מאנגליה ובין אם ינסו להביא דוגמה מאמ' ריקה, אין הדבר דומה. אם ניקח, למשל, את אנגליה, הרי קיימת שם שיטה מובהקת של שתי מפלגות בלבד. (ק ר י א ה מ ס ס ל י מ פ א ' : קודם-כל, יש שם אוטוריצייה הגונה).

חושבים, שאפשר לסדר את הרכב הממשלה לפי הכלל של „אנשים הגונים ותארים להם“ אלה הם אנשים, הנבחרים על מנת שיטאו את-הרכב בעול אחריות לכיוון פוליטי, לפעמים בדרך המוצאה מהמשבר ולעתים — ואתם הוכחתם זאת — בדרך המכניסה יותר ויותר לתוך משבר, המכנידה על היכולת לצאת מהמשבר, חברה-הכנסת פלש לא יוכל, אמנם, לומר שום דבר, אם על יסוד התיקונים שלכם תסדרו מחר הצטרפות ארבעה או חמישה שרים נוספים מהציונים הכלליים לממשלה הזאת, ואחר-כך תעלו על הבמה (ולא יהיה בזה שינוי גדול בפוליטיקה, כי גם עכשיו אתם עושים הרבה מזה שהציונים הכלליים רוצים) ותודיעו דרך אגב: אתם יודעים? בהתאם לתיקון מס' 2 לחוק המעבר סעיף כך וכך נכנסה לתוך הממשלה גם מר רוקח ומר ברנשטיין, או דבר דומה.

ישראל רוקח (הציונים הכלליים):
אמרת חמישה, איפה שלושה הנוספים?

ישראל ברייהודה (מפ"ם):

אינני יודע בדיוק מיהו הראשון ברשימתכם אחרים. אגב, אז יהיה לכם בודאי גם רוב בכנסת מאחורי ההצעה. אבל אולי תהיה צת בוושה, אולי לא תגמרו בינתיים מה לוקחים מהדתיים, בממשלה של קנוניות לא תמיד נוה להוציא החוצה את הפרטים האלה. לא כל כך נות לומר בפומבי לבוחרים שלכם, לפועלים, שעם הכנסת האנשים החדשים נגמר הפרויקט של שינוי הפרוגרמה שלכם. אם כך, תעשו זאת בדרך „עדינה“, דרך אגב, דרך תיקון לחוק המעבר? משהו נכנס — והולכים הלאה, אין שום ענין מיוחד. אני יודע זאת. ואל תסביר לי, כבוד השר, שלא דיברת על זה עדיין. אתם כולכם לומדים דברים רבים מראשי-הממשלה, גם דברים לא טובים.

שר-המסחר והתעשייה ד. יוסף:
והרכב דברים טובים.

ישראל ברייהודה (מפ"ם):

הרבה כאלה לא דאיתי. אולם אתם נוהגים לא להסביר מאומה בנאום הפתיחה שלכם, אלא אחרי שכל הנואמים גמרו אתם נוהגים לקום ולנאום נאום של שעותיים, שאיש לא יוכל לענות עליו, וללהסביר את האבסורדי שבהצעות. ואתה, כבוד השר, תלמיד נאמן גם בזה לראשי-הממשלה, ובדברי ההסבר שלך באמת לא הסברת כלום. כל זה מוכן — „תסביר“ הכל בדברי תשובתך.

לכן אני רוצה לומר מראש: אני חושב שקבלת החוק הזה מבחינה פוליטית מהווה צעד נוסף לקראת הרחקת הכנסת אפילו מאוזה השפעת-אגב, השפעת-מה, שמרשים שתהיה לה, על קביעת הפוליטיקה המעשית, הקו המעשי של הנהלת הענינים במדינה. אולם קבלת החוק הזה קובעת גם חלוקה בתוך הממשלה לשני חוגים: לאלה אשר קיבלו אמון מצד הכנסת; ולאלה שאפילו את האמון הרשמי של הרוכ לא קיבלו.

החלפת הסדר הקיים של ממשלה, האחריות בפני הכנסת באופן קולקטיבי, מהווה צעד תמריז, ואני רוצה להזכיר, שישנו בחוק המעבר סעיף מיוחד ומפורש: „הממשלה תישא באחריות משותפת“, וכי, סיפרו לנו

מהו הדבר, אשר צריך לעכב בפניכם להופיע לפני הבית עם הרוב הממושמע שלכם ולהעמיד להצבעת אמון מחוץ את כל ההרכב — אם לא לחשוד בכם — והסלחו לי, מותר לי לחשוד — מותר לי לחשוד שקיים איזה טעם אחר בתיקונים האלה, והוא שאתם רוצים לאט לאט להרגיל גם מבחינה, כביכול, לגאיות, חוקית-חיצונית את האפשרות לגמור ענינים בלי להביאם מטעם הממשלה לכנסת, מבלי לקבל את אמון הכנסת, ענין אשר נעשה גם עד עכשיו באופן חלקי ובצורות שונות.

שר-המסחר והתעשייה ד. יוסף:

תציע לוועדה את התיקון שהצעתי לך.

ישראל ברייהודה (מפ"ם):

אדוני הנכבד, אני בכל זאת שמעתי, שהיית בומנו עורך-דין די חשוב, ולכן איני יכול לחשוד בך שאתה בור ועם-הארץ ושאינך מבין את הכתוב בהצעה, שאתה הצעת בשם הממשלה. ועל כן, כמה שלא תעמיד פנים של מי שאינו מבין מה הוא מציע, לא אוכל להאמין לך בזה. אני יודע, שהנך מבין מה שאתה מציע. אתה מציע, שתוכלו לצרף מחר לממשלה שלכם מספר בלתי-מוגבל של שרים, אפילו כפי שכבר אמרו לפני, במקום כל השרים של עכשיו. היחיד העומד נסלע, שאין להיזון, ואם מזוים אותו — הכל נוסף, הוא ראשי-הממשלה, אולם השאר הם לא יותר מאשר החיילים הקטנים האלה במשחק, אשר אפשר להורידם, אפשר אפילו להחליפם מדי פעם בלי לשאול איש; אין צורך לשאול את הכנסת, אין צורך להעמיד את הרכב הממשלה להצבעת אמון, אין צורך אפילו לספר לבנסת מה זה אומר מבחינת שינוי המדיניות של הממשלה.

חברים נכבדים, חברי הרוכ, אנחנו היינו רגילים, כנראה, להעריך אתכם אפילו יותר מאשר הנכם ראויים לכך. חשבנו שאם אתם מציעים רשימה של שרים, אין בכך נתינת כיבוד לאנשים האלה, כי אם הנכם קובעים את אלה, אשר ראויים ומוכשרים להרציא לפועל בשמכם פוליטיקה מסוימת, ואם באה החלפת אנשים, כנראה שישנה גם החלפת מדיניות.

אמנם התנהגתם במשך הזמן לא רק כך. אתם התלפתם לאט לאט את הכתוב בפרוגרמה של הממשלה הזאת גם בלי להחליף את השרים. אבל עכשיו זה לא מספיק לכם, ואתם מעוניינים, כנראה, מאד בכך, שתוכלו לקיים את כל הפרוגרמה של הציונים הכלליים בלי הציונים הכלליים בממשלה, ולשם זה יש גם חילופי גברי. על-כ-פנים ישנם אנשים מס' בירים את הדבר. דבר זה מתקבל על הדעת, מפני שהפרוגרמה שלכם חזלה יותר ויותר להיות אפילו מה שכחוב אצלכם, אפילו מה שהודעתם לא פעם מעל הבמה הזאת כעל עקרונות-יסוד של עבודתכם. החלפת אנשים? — בחברה מכובדת מירוש הדבר: חילופי פרוגרמה, על-כ-פנים ישנוים בפרוגרמה, ולעתים שינויי פרוגרמה מרחיקי לכת. כיצד לא תמיד זאת לאישור לפני הכנסת, וכיצד לא תסבירו בכל פעם מה תהיה הפרוגרמה החדשה של האנשים החדשים בממשלה?

אין אנו חושבים שאת החיים הפוליטיים שלנו מותר לסדר בצורה כזאת. אני מקווה שגם אתם אינכם

למשטר הקיים, אך תמכנו בו, כי זה היה באינטרס המדינה. כאשר אנו מדברים על חינוך ממלכתי אחד ודורשים לשים קץ לשיטת הזרמים, מבינים אנו שבחיר נוח הממלכתי האחד תהיה מידת השפעת המשטר גדולה יותר מאשר בזרמים, אולם, אנו בעצם חינוך ממלכתי אחד מבחינת אינטרס המדינה. כאשר דיברנו על עמדת נשיא המדינה, ידע כל אחד בכנסת מה היתה עמדתו בנוגע לאישיות המועמד מבחינה פוליטית, אך דרשנו, שתהייה לנשיא המדינה סמכויות רתבות יותר, כי חשבנו שזה באינטרס המדינה. חברה הכנסת רון זוכר בוודאי, שכאשר רנו במבנה הממשלה בועדה לחוק המעבר, בימיה הראשונים של הכנסת הראשונה, דרשנו את חשומת-לב הוועדה לכן, שהאחריות הקר לקטיבית, כפי שהוצעה, תביא למצב בו יהיה אפשרי משבר קבוע ומתמיד, בלי שתהיה איוו אפשרות שהיא לסר את הענינים מבסנים.

ובכן, רבותי — מהו המצב כיום? האחריות הקולקטיבית היא פיקציה. דבר זה התברר בעת המש" בר שהיה. שמאחר שאי אפשר לפטר שום שר, ומאחר שאם תתפטר הממשלה תהיה מוכרחה לכהן עד שתוכן ממשלה חדשה — פירוש הדבר שאחריות קולקטיבית אומרת, שאי אפשר לפטר שום איש. הצעה זו באה לשים קץ לאחריות קולקטיבית. לפי הצעה זו אפשר להכניס שר בודד, ובוודאי שהיא מרשה גם להוציא שר בודד. בצורה זו אפשר, אם רוב הכנסת ירצה בכך, להביא שר לידי אחריות של ממש, ומבחינה זו יש ערך חיובי להצעה זו.

היום אין בחוק דבר לגבי מקרה ששר מתפטר, או נפטר. היום אין בחוק דבר בנוגע לחילופים של סמכויות השרים. לפי החוק הקיים, שיטת האחריות הקולקטיבית היא פיקציה. אם מכניסים שר אחד לממשלה, הרי צריכה היא לארגן כאלו משבר, קאריקטורה של משבר. לו היה משבר של ממש, היה זה דרוש למדינה, אבל זהו משבר פיקטיבי, שאינו יכול להביא, חבר הכנסת בריהודה, לתוצאות של ממש.

אנו נתייחס להצעת הממשלה באופן חיובי. שמענו רמזים על אפשרות של פשרות, ורמזים אלה מפחיתים מיעבות העמדה. פירוש הדבר שהוא בנקל. אם אשאל את שר המשפטים, אם הוא מוכן לעמוד על הצעתו המקורית, בוודאי לא אקבל כרגע תשובה.

לכל ההצעות האלו ישנה היסטוריה ארוכה, ואסור לשכוח אותה. אנו זוכרים את הפירוש, לא פירוש רש"י, שניתן בעת הדיון על חוק המעבר, ראש הממשלה בן-גוריון אמר אז, שהממשלה החליטה שאם שר אינו משתתף ביישבות הממשלה, פירוש הדבר שהוא תפס טר. כמובן שפירוש זה הוא רחוק מהחוק הקיים, והוא נשכח. לאחר מקדוממכר נוסף, בתוך הקואליציה. היה זמן, שבמצב כזה פנה ראש הממשלה למי שנקרא אז על-ידו "ראש פועלי המזרח", ודרש ממנו להתפטר מן הממשלה, כיוון שלפי האחריות הקולקטיבית אסור היה לשרים הדתיים להישאר בממשלה. הצעה זו, למרות ההנמקה המוסרית שניתנה, לא נתקבלה. הממשלה שהייתה אז במצב התפטרות, הביאה לכנסת הצעה דומה מאד להצעה זו. מאחר שזה היה בזמן התפטרות, ומאחר שההצעה שימשה תמרון, התנגדו אנו להצעה.

בחזנו, שאחד המשברים שלכם היה כאלו בקשר עם זה. החלפת סדר זה באחר, שלפי הרכב הממשלה הציב הוא בעצם רק ראש הממשלה ועל-ידו כמה "ביוצעים", שאפשר בכל פעם לשנות ולהחליף אר תם דרך אגב, ולתת להחלפה זאת ניסוח קונסטטוצ' יוני, כביכול, המחייב ו"מכשיר" את הדבר — אינו יודע מה עוד תאמרו מחר. בעוד ארבע שנים יהיה אולי צורך לבחור נשיא חדש של המדינה, ואז יבחרו ראש ממשלה שיהיה גם ממשלה וגם נשיא המדינה. אינו יודע לאן תגיעו. אין אנו רוצים לזון מאותה נקודה. שעליה התאחדנו בזמנו, בתחילת פעולת הכנ" סת, בדיונים שבהם עוד לא היה ברור מי יהיה בקר אליציה ומי באופוזיציה, אבל אז היה לכאורה ברור, שכל אחד מאתנו עומד לפני הצורך לעזור להניח את היסודות הקונסטטוציוניים של קיומנו המדיני, ואז מתוך הקשבה הדדית, מתוך החשבת הענינים בראש וראשונה ולא האינטרסים המקריים של קבוצות פור ליטיות אלו או אחרות בתוך הממשלה או מחוצה לה. הגתנו את היסוד הזה. האומר: הכנסת היא הקובעת את מהלך הענינים במדינה, והממשלה אחראית כולה וכל אחד מחבריה בפני הכנסת; ממשלה, אשר כל אחד מתוכה אחראי לא רק למה שהוא עושה באופן ישיר, אלא גם לכל מה שעושים חבריו, ואשר לפני שתוכל להוציא לפועל דברים, צריכה לבוא ולקבל את פירייהכות מהכנסת הזאת, ורק בכוח של פויר הכוח הזה, ובכוחם של נבחרים העם — יהיה לה הכוח אחר כך להוציא לפועל מה שהטילו עליה.

מיום ליום אתם נסוגים מעקרונות אלה יותר ויותר, על כל צעד ושעל. התחלתם עכשיו, לעת עתה עוד מתוך בושח קלה ולכן בתיקונים של מה בכך, כביכול, בתיקונים של החוקה היסודית הקיימת בתר כנו, וזאת כדי להתקרב לאותה צורת ממשל, שאנו מתנגדים לה: צורת ממשל של דיקטטורה של אחד או אחרים מעטים.

יוחנן בדר (הנועת החרות):

אדוני הישבראש, חבריה הכנסת. אפשר בוודאי לתת מיד לדיון זה נימה פוליטית. ברור לי, מה פירוש האזהרה שהשמיע כאן שר המשפטים כאשר נתן לנו אינפורמציה פרכית, שיש מקום לתיקון נוסף שהממשלה לא תתנגד לו. פירוש הדבר, שהמקת הקר אליציוני של "תן לי ואתן לך" כבר התחיל על רקע הצעה זו, וזהו שמץ הרע שיש להסיק ממנו מסקנה ברורה.

גם אם חברה הכנסת פלש מנדאג מהצעה זו, אני אומר, שהוא מצפה כנראה להיכנס בהקדם לקלחת זו, ורוצה שם מקום מובטח יותר, מאשר המקום שיהיה לו לאחר שהצעה זו תתקבל.

בנוגע לדברי חברה הכנסת בריהודה, תסלחו לי אם אומר, שאינו יודע למה הוא מתכוון; אני מבין שהוא רוצה שיהיה משבר בממשלה, ושהממשלה תיר פול. אמנם, גם אני מעוניין במשבר אך במשבר ממש, אולם איני חושב, שאנו מעוניינים במשברים פיקטיביים, פורמאליים, משפטיים.

הסיעה שלנו רגילה תמיד להתייחס לענינים כאלה מבחינת אינטרס המדינה. כאשר עמד על סדר-היום ענין המלווה האמריקני, הבנו שהוא יעזור קודם-כל

נסת. לפני הכנסת הראשונה הובאה הצעת תיקון לחוק המעבר, על-ידי מי שהיה אז שר המשפטים, חבר-הכנסת רוון. נכון שאילו היינו משווים מה שהוגד או למה שהוגד היום, היינו יכולים ללמוד במקצת מן הדברים. נציג הציונים הכלליים, חבר-הכנסת ספיר, לא התנגד או ביותר לתיקון, כי אם רק אמר, שהשעה אינה כשרה, הואיל והיא תקופת בין השמשות, וכי הוא סבור שצריך להביא את ההצעה בפעם אחרת אחרי עיבוד נוסף. ייתכן שהשעה עכשיו היא כשרה יותר. כיום אין באורי המדינה משבר ממשלתי, ועל כן ייתכן שאפשר לדון עכשיו בענין יותר בשקט. ברצוני לומר במלים אחדות, מהו לדעתי גם השוב וגם הרע בחוק זה.

נכון הוא שבחוק המעבר — שהוא החוק הקונסטיטוציוני שלנו — לא הובטח דו הצורך ענין החילוסים בממשלה והבאתם לפני הכנסת. אתם יודעים מכבר, שאינני גורס שיש רפואה כללית לכל דבר, ושאלו הייתה מתקבלת חוקה — היה הכל מסתדר. אילו היו אותם חברי הכנסת, המדברים עכשיו על הענין, רוצים לנסות את סעיפי החוקה, היו רואים שהסעיפים הכלולים עתה בחוק המעבר יכולים היו להיכנס גם לחוקה. אלה הם ענינים מסובכים מאוד והם מסובכים גם ברוב המדינות שבהן יש חוקות, ומשום כך לא בדרך זו אפשר יהיה לפתור את הבעיה. אך מה היא הדילמה העיקרית שצריכה לעמוד לפנינו בענין זה?

מצד אחד, צריך לשמור על המשטר הפארלאמנטארי במדינה ועל הממשל הפארלאמנטארי, ומצד שני יש לדאוג לאפשרויות קונסטיטוציוניות כאלה שלא יכריחו אותנו להיגרר מדי פעם בפעם ללא צורך לחון משברים שחברי הכנסת בדרך הגדיר אותם יפה מאד — משברים פיקטיביים שאין בהם שום תוכן והבאים רק לתקן דברים פורמאליים.

רבותי, ישנן כיום חמש אפשרויות של משבר, חמש סיטואציות שיש למצוא להן פתרון. מצב אחד נוצר כאשר יש חילופי קואליציה. קיימת קואליציה ממשלתית וחלים בה שינויים: פרוגרמה ושינוי הרכב הסיעות בממשלה. זה מה שקוראים „משבר ממשלתי“ ממש.

המצב השני, נוצר, כאשר ישנם רק חילופי גברי, כלומר אין כל שינויים בקואליציה ובהרכב הממשלה מבחינה עניינית; אותה פרוגרמה ואותן הסיעות בכנסת תומכות בממשלה, אולם יש שינוי בהרכב האישי. יכול להיות גם מצב שלישי, בו אין חילופי קואליציה ואין חילופי גברי, כי אם רק חילופי תיקנים בתוך אותה ממשלה, שנבחרה ואושרה על-ידי הכנסת, מעבידים תיק משר לשר ללא כל שינוי בפרוגרמה וללא שינויים בהרכב האישי. תופעה רביעית היא חילופי סמכויות או שינויים בהן. אין חילופי תיקנים, כי אם גורעים מתק אחד ומוסיפים לתק שני ללא כל חילופי פרוגרמה, ללא חילופי גברי וללא חילופי תיקנים. המצב החמישי עלול להתהוות ביחס לתפקידו של ראש-הממשלה בתוך הממשלה.

אמרתי פעם בכנסת, שאנו חיים בתקופה של ראש-הממשלה. זוהי תקופה קונסטיטוציונית מיוחדת במינה, שלראש-הממשלה יש תפקיד חשוב מאד. הוא ירש הרבה מהתפקידים שהיו לנשיא-המדינה, אם זה טוב או רע, זהו ענין אחר. המצב החמישי נוצר איפוא, כשראש-הממשלה, על-ידי שזעב את הממשלה, מבאיר ממילא לשינוי ממשלה או לשינוי קואליציה.

בתחילת כהונתה של הממשלה הזאת הוכנסה לכנסת הצעה חדשה, של תיקון בחוק המעבר, ובמאפיין שרת לממשלה להעביר סמכויות משר לשר. לפי ההנמקה ששמענו היה זה רק לצורך השעה, כיוון שהממשלה שינתה במקצת את הרכבה ואת חלוקת התפקידים בה. בהצעת החוק לא נאמר, כמובן, שזו הוראת שעה, אך הכוונה הייתה שזה יהיה לצורך המשבר שיבוא.

רבותי, כל התמרונים האלה אינם מעניינים אותנו. אין זה מעניינו לעזור למפא"י להילחם בדתיים בשעת הצורך, או לעזור לדתיים להשיג מחיר קואליציוני גבוה יותר.

דרישתנו באה לדאוג לכך, שלמדינה יהיה משטר בריא. משום כך דרשנו גם הענקת סמכויות גדולות יותר לנשיא-המדינה. טובתה של המדינה דורשת, שהממשלה לא תבוא להציע הצעה, כאשר עדיין לא ידוע כיצד היא תשתנה, בשעה שהמדובר הוא על חוק עקרוני, על חוק יסודי.

נסייתנו היא לתמוך בהצעה זו. איננו חוששים, שעל-ידי חיסול משברים פיקטיביים נאריך את ימיה של ממשלה זו. עמדתנו היא כנה, היא באינטרס הדינאמי ובאינטרס המשטר שיבוא מעם, אשר בוודאי לא יתקבל בעין יפה על-ידי אנשי מפא"י. למעשה, כבר ויתרה מפא"י על ההצעה שלה, כשם שויתרה על חינוך ממלכתי אחיד, אף על פי שהיא יודעת שהדבר נחוץ. אני מבין, שמה שאמרת יסנה את החישובים המדויקים של הקולות, שנעשו בענין זה כבר לפני-כן. זה לא איכפת לנו. אנו נתמך בהצעת הממשלה, הואיל ואנו חושבים שהיא יכולה להביא לחיסול הדבר הגרוע ביותר במדינה: קורופציה פוליטית פנימית.

לא פעם גינינו בבית זה את הקורופציה שבתוך הקואליציה, שבאה כתוצאה מן החולשה הפנימית של המשטר, ומתוך הגישה הגלוית של השותפים בשלטון. לא נתמך בוודאי בדרישות, אשר תוצאתן היא לתת הקלות נוספות לשיטות של קורופציה פוליטית. אולם, אדוני שר-המשפטים, אתם בוודאי לא תשתמשו בסיוכי הניתן לתיקון המצב על-ידי מה שאמרת מעל במה זו, והקורופציה תימשך, אנו לא נחזור בנו מן הדברים שאמרתי.

זרח ורהפטיג (הפועל המזרחי):

כבוד הישיבה-ראש, כנסת נכבדה. בעקבות דברי חבר-הכנסת בדר, הייתי יכול לומר שבפעם זהו חוק שלנו, חוק בין מפא"י לבין הסיעות הדתיות. כך הגיר דיר זאת חבר-הכנסת בדר, ובעצם צריך היה הוויכוח להתנהל בינינו בתוך הקואליציה, ולא כאן.

יוחנן בדר (תנועת החרות):

אבל זה על חשבוננו.

אליעזר שוסטק (תנועת החרות):

שם הוויכוח מתנהל ממילא; רצינו רק לעזור לכך.

זרח ורהפטיג (הפועל המזרחי):

נכון, הוא מתנהל.

רבותי, הוויכוח על חוק המעבר והתיקונים בו מתנהל אצלנו כשנתיים והוא הובא פעמים אחדות לפני הכ

בסיום דברי ברצוני להגיד, כי ברור שלא כל מה
מה שהוצע פה מספק את רצוננו ואת גישתנו לחלוטין.

יעקב קלינוב (הציונים הכלליים):

מה ביחס לתיקון האחרון על התפטרות ראש
הממשלה?

זרח ורדפטיג (הפועל המזרחי):

התפטרות ראש-הממשלה — אמרתי זאת לפני שנה
עוד בכנסת הראשונה — פירושה התפטרות הממשלה,
כי ראש-הממשלה הוא הברית התיכון של הממשלה, ואם
הוא מתפטר — משמע שהממשלה כולה מתפטרת. אני
רוצה שיהיה ברור, שהתפטרות ראש-הממשלה זקוקה
לאישור הממשלה, אבל ברור שברגע שהתפטרות זאת
מתקבלת, הממשלה אינה קיימת. בוועדה אנסה להבהיר
מה נקרא התפטרות ראש-הממשלה, ראש-הממשלה צריך
להודיע על התפטרותו לממשלה ורק אחר-כך מובא הדבר
בר לכנסת.

בסיום דברי ברצוני להגיד, שבחוק שהוצע היום יש
דברים הנחוצים למדינה כאחרי לנשימה, כי אי-אפשר
להביא לידי מצב אבסורדי, שאם יש תיקון קטן שבקט'
נים בחוק הממשלה צריך לעבור את כל הזילותא דבי
דינא של „משבר ממשלתי“ כלומר: להביא את ההתפטרות
לנשיאה-מדינה, להזמין את כל הסיעות ואחר-כך
להרכיב ממשלה חדשה, שהרכבה יהיה בדיוק כמו שהיה
לפני כן, אלא בשינוי קטן ערך. אמנם, ישנם בהצעה זאת
כמה דברים שהם אולי מרחיקים לכת, ואשר להם אנו
מסכימים אחרי משאומתן, אחרי פשרות — אבל זוהי
דרכה של קואליציה, וזוהי דרכה של יצירת דפוסים
קונסטיטוציוניים במדינה.

ברוך אזניה (מסא"י):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה.

צר לי מאוד ששתי המפלגות הגדולות של האופוזיציה לא ניגשו להצעת-חוק זו משום בחינה של בדיקה
עניינית, שהרי אילו היו עושים זאת לא היו מתחילים
בשליטתו של החוק, אלא היו מתחילים בזה שהיו מצי-
עים, מה צריך לפי דעתם לבוא בפתרון השאלות הקונס-
טיטוציוניות הקיימות לפי חוק המעבר הקיים. אילו
הייתי שומע מעל הבמה הזאת ההצעה אלטרנטיבית, הבאה
למלא את החלל הריק בחוק המעבר הקיים, הייתי דן אחת
יחד לגופה של ההצעה האלטרנטיבית. אבל ההצעה
האלטרנטיבית לא הושמעה כלל, אלא נאמר לנו: אנו
יודעים שאחם מסוים על-ידי הצעת חוק זו מוזימות
פוליטיות.

אני עוד אחזור למוזימות הפוליטיות כביכול, אבל
לפני כל מחשבה ומוזימה פוליטית קיימת עובדה משפ-
טית, והעובדה היא זו: ישנו מקרה של התפטרות ממש-
לה, ובמקרה של התפטרות ממשלה קיימת פרוצדורה
ארוכה מאד של דרך הרכבת ממשלה אחרת. וקיימת
השאלה הפשוטה: האם כל אותה הפרוצדורה המורכבת
והמורכבת שמקומה בזמן התפטרות הממשלה, האם היא
חייבת לבוא גם במקרה של התפטרות שרים שלא בקשר
לאיזה שינוי שהוא בקו הממשלתי ושלא בקשר למשכר
קואליציוני? ואנו, על-ידי הצעת חוק זו, רוצים לענות
בשלילה על כך. אנו אומרים שאינה דומה התפטרותו של
שר להתפטרותו של הממשלה, כי הממשלה של שר
יכולה לבוא מתוך סיבות שאין ביניהן לבין שינוי קו

לכל חמשת המצבים האלה צריך למצוא פתרון. אני
מדגיש, שהפתרון שאנו צריכים לחפש אינו יכול להיות
בדיוק אותו פתרון שמצאו באנגליה, אנו נגדירים יחד
מדי אחרי הדוגמה האנגלית, הואלי ובאנגליה קיימת שר-
טה של שתי מפלגות, והממשלה על פי רוב — גם שם
יש יוצאים מן הכלל — מורכבת ממפלגה אחת. לכן, כל
שינוי בממשלה יכול להסתדר בתוך המשפחה, ואפילו
אין צורך להביא אותו לפארלאמנט. לא כך אצלנו, שהמש-
טר בנוי על שטח של קואליציה, הממשלה שלנו אינה
מורכבת ממפלגה אחת, אלא בנויה על פשרות, על תכ-
נית המורכבת מפשרות, ולכן כל שינוי של פרוגרמה
או כל שינוי של הרכב הסיעות המהוות את הממשלה —
מן ההכרח להביאו לכנסת.

ומכאן, רבותי, כמה שינויים שנציע בוועדה, שינויים
ששר-המפסטים הודיע שהממשלה כנראה תסכים להם.
לחבריה-לכנסת שדיברו פה על „קנוניות קואליציוניות“ —
אינני יודע מדוע כל משאומתן קואליציוני נקרא קנוניות?
יש סיעות בכנסת הסבורות שיש רק שתי דרכים ואין
שום דרך אמצעית: או קנוניות קואליציוניות, או
קולקטיביזם רעיוני. אני אומר שבין קנוניות קואליצ-
יוניות ובין קולקטיביזם רעיוני יש עוד דברים רבים
באמצע, ובאמצע נמצאת גישה של קואליציה כנה הבנויה
על פשרות, הבנויה על משאומתן קואליציוני, ואם
אפילו חבריה-לכנסת פלש יגידר זאת כ„מקח וממכר“, על
ידי מלת זולזל אין משנים את העובדות.

ברור שכל קואליציה בנויה על משאומתן ופשרות.
ברור שלא רק בכנסת אנו מנהלים את החיכוח הזה, אנו
מנהלים אותו גם בממשלה, גם בהנהלת הקואליציה וגם
בחוק סיעות הקואליציה, וזה מותר ואינני רואה שום
אכסורד בזה. משום כך נציע כמה תיקונים בוועדת החו-
קה, חוק ומשפט.

התיקון הראשון והעיקרי הוא זה, שבמקרה שנוסף
חבר או נוספים חברים בממשלה, יאושר הדיבר על-ידי
הכנסת. אנו סבורים ששינוי כזה בממשלה לא ייתכן מבלי
שהכנסת תאושר אותו, שאם לא כך ייווצר שתי קאסטור-
יות, שני סוגים של חברי ממשלה יהיו בממשלה חברים
שקיבלו את אמון הכנסת, וחברים שלא קיבלו אמון
הכנסת. אנו סבורים שכל שינוי גדול כזה בממשלה, שינוי
המשנה את ההרכב האישי — מן ההכרח שיקבל אישור
הכנסת מחדש, כי זה עלול כמובן לגרום שינוי הרכב
הקואליציה, כי אם משנים את ההרכב האישי על-ידי
תוספת חברים לממשלה, זה עלול לחתור תחת קיום
הממשלה מבחינת ההסכם הקואליציוני. לכן זה אחד מאר-
תם הדברים שצריך להביאם לאישור הכנסת.

ישנם איפוא מצבים שבהם השינויים זקוקים לאישור
הכנסת: א) כשיש חילופי קואליציה, זאת אומרת, שר-
נוי פרוגרמה, או שינוי הרכב הסיעות: ב) כשיש שר-
נוי על ידי תוספת אנשים.

התיקון השלישי שנרצה לברר בוועדה הוא — מה
משמעות הדברים בסעיף 1 (3) (ד): „נתפנה מקומו של
שר בממשלה“. אנו סבורים שצריך להיות ברור, שהמ-
דובר פה על התפנות מקום של שר או על-ידי התפטרות
או מתוך סיבות התלויות בדי שמים, אבל לא מתוך
סיבות אחרות, כי איננו מכירים בשום זכות של הממשלה
לשנות את הרכב הממשלה, גם זאת, אנו מדגישים,
גשתול לברר בוועדה.

ישיבה צ"ו, לי סיון תשי"ב (23 יוני 1952).
— חוק המעבר (תיקון) (מס' 2) (אזניה, וילנא) —

שאמר, כי היה דין ודברים בין מפלגות הקואליציה, כיצד צריך להיות הניסוח. אבל עצם הבאת החוק לא הייתה קשורה עם איוה סכסוך שהוא בקואליציה. אתם סבורים שתוכלו להגיד דברים בעלמא, והעתונות תעביר אותם ומישהו יאמין לכם? אין להצעת-החוק המובאת כאן שום קשר לשום סכסוך בקואליציה. אנו יודעים עוד מימי הכנסת הראשונה, שחוק המעבר ניתן מלכתחילה מתוך ידיעה שאינו שלם. אני זוכר את דבריו של שר-המשפטים בממשלה הראשונה, חבר-הכנסת רוזן, שהדגיש שחוק המעבר הובא בזמנו לכנסת הראשונה כדי לקיים את אפשרות היווצר ממשלה קבועה למדינת-ישראל, בידיעה מלאה שיש עוד להשלים אותו, כי אי-אפשר לק" שור כל שינוי קל-ערך בשינוי קואליציוני או במשבר ממשלתי.

ברצוני לעמוד על עוד נקודה אחת, טוענים: מדוע התפטרות ראש-הממשלה היא כהתפטרות הממשלה כולה? והרי זה כאילו טוענים: מדוע ראש-הממשלה במובן זה הוא יותר משר אחר? הרי הענין ברור בהחלט. ראש-הממשלה אחראי לאותו דבר הנקרא: הרכבת המשרדים ליחידה אחת, הוא הגורם לכך, ששרים בוודים נעשים ממשלה שלמה. כאשר הוא מתפטר, חולפת שלמות זו, זהו הסימן למשבר הממשלתי, לא המדומה אלא האמרי תי, וברור שבמקרה כזה התפטרות ראש-הממשלה היא התפטרות הממשלה כולה.

לכן סבור אני, שהצעת-החוק הזאת, לפי הכרתי — גם לדיומ של חברי האופוזיציה, איננה באה לשרת שום מוזימות פוליטיות, אלא להשלים התפתחות קונסטיטור ציונית. טענות של חבר-הכנסת פלש, מדוע אין לנו קונסטיטוציה, דוקא היא אינה מתאימה לנקודה זו, כי עצם חוק המעבר הוא חוק קונסטיטוציוני בולט, ואם כן, הטענה מדוע אין קונסטיטוציה, אינה חלה על הדיון הבא דוקא להשלים פרק קונסטיטוציוני חי וקיים.

מאיר וילנר (מק"י):

כנסת נכבדה, סיעת המפלגה הקומוניסטית הישראלית מתנגדת לתיקון חוק המעבר הבא לתת סמכויות לראש-הממשלה לשנות את הממשלה באותו גפשו, לצורך אליה שרים או להוציא ממנה שרים. אנחנו נאציעם שכל שינוי של שר בממשלה פירושו יהיה התפטרות הממשלה והרכבת ממשלה חדשה, מכיוון שהרוב יכול להצביע בעד הרכב מסויים של הממשלה ולהתנגד להרכב חדש שלה. ייתכן שתבירים אחרים בכנסת יסכימו כי תכנה-הכנסת כך גוריון ישמש כשר-הדתות, אך לא יסכימו, שהוא יהיה ראש-הממשלה או שר-הבטחון. נאמר, שההרכב הפנימי של הממשלה וגם הרכבה האישי הם לפעמים דברים חשובים מאד, הטענות אישור הכנסת.

אבל החוק הזה מרחיק מאד לכת. הוא קובע כי ראש-הממשלה יכול להכניס לממשלה כמה שרים שירצה ולפטר מתוכה כמה שרים שירצה בלי אישור הכנסת. כך אומרת הצעת החוק, יום אחד אנחנו יכולים להתבשר בהודעה שראש-הממשלה בועל, נאמר, יהיה מקדישר שמורגנטאו יהיה שר-הכספים, שברנד ברוך יהיה שר-המלחמה, שנחם גולדמן יהיה שר-החוק, וקיוור פרייזר — שר-המסחר-התעשייה. (צחוק בולט). לפי חוק האזרחות המוצע יכולה להיות אזרחות כפולה, וקיוור פרייזר יכול להיות שר-המסחר-התעשייה עם היותו אזרח אמריקני. לפי הצעת החוק הזה יכול להיווצר מצב אבי-

ממשלתי או לבין משבר קואליציוני ולא כלום. השאלה היא: האם מדינת-ישראל חייבת גם במקרה שאין שום שינוי של קו פוליטי ואין שום משבר קואליציוני, להכריז על-עולם שהתפטרות ממשלתה, בשעה שהממשלה לא התפטרה לאמיתו של דבר כלל וכלל?

המצב הקיים לפי חוק המעבר הוא זה, שהוא מכריח באופן מלאכותי להפוך משבר פיקטיבי למשבר אמיתי. ואת ההכרח הזה באה לחסל הצעת-החוק לתיקון חוק המעבר.

אני תומך בהצעה, שבמקרה שמצטרף לממשלה שר חדש, חייבת הכנסת לאשר במפורש את ההצטרפות לאחר ההודעה של הממשלה על כך, אבל אני רוצה לומר, שה- חיוכו הוא יותר מצומצם מאשר הוא נראה מדבריהם של נציגי האופוזיציה. מהו בעצם החיוכו? חבר-הכנסת ברי-יהודה רצה להעמיד פנים ולעשות רושם שהמדובר הוא בזה, שבכלל מבלי שהכנסת חזק ומבלי שהיא תוכל להגביר, יתרחשו מאורעות של Coup d'état והדבר אינו כלל וכלל כך. שאל חבר-הכנסת ברי-יהודה: האם אתם פוחדים להופיע? ואני עונה: (א) אין אנו פוחדים, (ב) אין אנו פוחדים להופיע. כל החוק מבוסס על כך, שבכל מקרה של שינוי בתפקידים של שרים ובמקרה של צירוף שר יופיעו מעל במת הכנסת בשם הממשלה ויודיעו שהתחולל שינוי, וכל החיוכו הוא לדעתי מצומצם מאד.

יש שתי אפשרויות: האם הכנסת חייבת להביע אמון, או שניתנת לה רק אפשרות להביע אי-אמון? והי תחזמו של החיוכו, ובשני המקרים האלה הכנסת ריביר גית ובידה כל האפשרויות להביע אי-אמון לשר או לכל אר-ממשלה.

לשם מה תבוא לפי הצעת החוק הודעת הממשלה על כך, שהצטרף שר חדש או שחלו שינויים בתפקידים שרים? על-מנת שהכנסת תוכל להסיק את מסקנותיה היא.

חבר-הכנסת ברי-יהודה טוען: היודעים אתם מה יכול לקרות? אפשרי שיצרפו את חבר-הכנסת רוקח וברנשטיין לממשלה ויעלימו זאת מעיני הפועלים. אני מוכרח לציין, שכבר הרבה זמן לא שמעתי מפיו חבר-הכנסת ברי-יהודה מעל במת הכנסת דבר כזה שאין לו שחר כמו דבריו אלה. אי-אפשר להסתיר מפני פועלי ארץ-ישראל ומפני הישוב הישראלי את כניסתם של חבר-הכנסת רוקח או ברי-יהודה לממשלה, ואי-אפשר להסתיר שזהו שינוי בקואליציה. האם חבר-הכנסת ברי-יהודה חושב, שכל העם מורכב מאנשים מטומטמים ועליו להגן על המטומטמים? יתר על כך, האם אתה, חבר-הכנסת ברי-יהודה, חושב גם את עצמך למאד מוגבל, כי במקרה כזה אתה תשתוק, ולמחרת לא יהיה כתוב ב"על-המשמר" שום דבר על משמעות השינוי? האם לא תסביר לפועל לים בכותרות העתון מה קרה כאן. אתה מדבר כאילו כל ההצעה באה להגביר צירוף של מפ"ם או ציונים כלליים לקואליציה קיימת. האם בכלל ניתן דבר זה להעלות על הדעת, שאפשר יהיה במסגרת החוק המתוקן לעשות זאת על-ידי העלמה מהציבור? אתם תתנו להעלים? אנחנו נרצה להעלים? על מה אתם מדברים?

חבר-הכנסת פלש רואה מהרהורי לבו כשהוא בא ומכריז, שבכל פעם שבאים ומביאים הצעה לתיקון חוק המעבר, בימינו שמשוהו אינו בסדר בקואליציה. אני רוצה להגיד כאן דברים גלויים: קדם לי חבר-הכנסת ורהפטינג

שלה התקשרה בתכנית מלחמה הגזולות כמעט את כל התקציב, מפני שהממשלה אינה מפתחת את הארץ, מפני שהממשלה הביאה ליוקר עצום, לדלדול הפועלים, להרדת שכר-העבודה הריאלי ולהפקרת העולים החדשים ללא שיכון וללא עבודה. זאת עשתה הממשלה, ולכן היא מפטרת את המיניסטר הזה. היא חוששת מפני דיון על סיבות הדבר, על סיבות המשבר הממשלתי, ויש מש" בר ממשלתי הוא תוצאה של המשבר הכלכלי, הוא תוצאה של מצב ללא מוצא, אליו הביאה הממשלה את המדינה.

לנו, לקומוניסטים, אין אמון בממשלה הזאת, ולא בשום ממשלה של מר בן-גוריון, בכל הרכב שהיה. אנחנו יודעים כי כל ממשלה כזאת בהרכב של נציגי הנהגת מפא"י, בהרכב של נציגי הבורגנות הדתית או הבורגנות הציונית הכללית וחרות — כל ממשלה כזאת היא ממשלה הפועלת למעשה לפי האינטרס של שכבה דקה בעם, לפי האינטרס של קבוצה קטנה של ספסרים, של עלוקות שהתעשרו וצברו מאות אלפי לירות על חשבון הידלדלות של ההמונים. אין הבדל גדול בין המדיניות הנוכחית של מפא"י בממשלה לבין מדיניותם של הציונים הכלליים. הנהגת מפא"י היא הזרוע המבצעת את מדיניותם של הציונים הכלליים. מדיניות הממשלה כיום היא הפרוגרמה של הציונים הכלליים לפני הבחירות. ההבדל הפוליטי, ההבדל הכלכלי, הוא עכשיו קטן מאוד, שאפילו במקרוסקופ קשה לראותו. אני חושב שהשירות של הנהגת מפא"י לאינטרסים של השכבה הדקה הזאת בעם, של הקאפיטאליסטים הגדולים — אפילו מר ברנשטיין ומר רוקח לא היו יכולים לתת שירות טוב ממנו. אלא לפעמים נתון שדוקא זה הקרוי בצורה מטופלת — מנהיג הפועלים, שהוא יבצע את הורדת השכר, ומבחינה פועלית יכביר פראוות סוציאליסטיות, שאינן אלא פראות דמאוגיה כדי להוליך שולל את ציבור הפועלים ואת השכבות הרחבות של העם. עובדה היא, כי הממשלה הזאת, ככל הרכב אחר של הממשלה מסוג זה, לא תוכל לעשות ולא תוכל לפתור את השאלות היסודיות של המדינה.

השאלה היסודית של המדינה היא — כיבוש עצמאות לאומית, כי מדינת-ישראל אינה עצמאית. כלומר השאלה היסודית היא כיבוש העצמאות הלאומית, הנהגת השלום במזרח התיכון ובעולם והבטחת הבטחון של מדינת ישראל. שני הדברים היסודיים האלה -- השלום והעצמאות הלאומית — הממשלה הנוכחית, וממשלה של מר בן-גוריון בכל הרכב אחר מתנקשת בהם. לכן נחמוך רק בממשלה שתייצג את האינטרסים של מעמד הפועלים, של שכבות רחבות של העם, של כל חלקי העם, ולא בקבוצה קטנה של עלוקות, ולא בקבוצה קטנה של סוכנים אמריקניים. אנו נצביע רק בעד הממשלה שתגן על עצמאות לאומית ושלום.

יזהר הררי (המפלגה הפרוגרסיבית) :

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. זה זמן רב שהורגש הצורך בתיקונים המוצעים עליידי הממשלה. יש רק להתפלא, שלאחר שתחוק הזה הוגש לכנסת הראשונה ונדחה עליידי הרוב שהיה בבית זקוקה היתה הממשלה לזמן רב כליכך כדי להציע לנו אותה הצעה ממש שהוגשה לנו בזמנו, לכנסת הראשונה. אפשר היה לצפות שבמשך הזמן הזה יוכנסו שינויים, או שיפורים, או חידושים בה-

סורדי בו ראשה-הממשלה יוכל להרכיב ממשלה כזאת שאפילו הרוב בכנסת יהיה נגדה. מלבד זאת אפשר גם להקים משרדים חדשים. אפשר לקיים ממשלה עם שרים שהכנסת אינה מבצעת להם אמון. ראינו כי גם הממשלה נרתעת מפני האבסורדים של החוק הזה, ורגעים אחדים לפני התחלת הישיבה הרגישה פתאום כי היא יותר מדי מרחיקה לכת.

הצעה זו היא צעד נוסף לחיסול סמכויות הכנסת. הנהגת מפא"י והקואליציה הממשלתית נוהגים לרוקן את הכנסת מתכונה. על הדברים המרכזיים של המדינה מחליטים מחוץ לכנסת, ולכאן מביאים את הדברים המשניים. אחרי שכבר התליטו על הדברים התשובים במקום אחר, אל תעמידו פנים נעלבות כשאומרים שזוהי קנוניה. כן, צדק חברי-הכנסת שריבר על קנוניה. זוהי קנוניה קואלרציונית, והיא נעשתה אפילו בכתב. נודע לי ממקור מוסמך ביותר שלא היה די בהסכם הפנימי, האומר שכל הקואליציה מוכרחה לאשר כל שינוי, אלא הדברים הגיעו לידי כך שחתמו בכתב על הסכם לפיו אסור יהיה למפא"י לעשות שינוי כזה בלי אישור כל המפלגות הדתיות. הדבר בנוי על קנוניה שהגיעה עד כדי כך שאין איש מאמין לרעהו בדיבורו. כיצד אפשר על בסיס של קנוניה פנימית כזאת של הקואליציה לקבוע חוק יסודי במדינה, האומר כי אפשר להוציא ולהכניס שרים ?

שר-העבודה ג. מאירסון :

איפה נשמע כדבר הזה ?

מאיר וילגר (מק"י) :

הדברים האלה אינם אישיים. באופן אישי אין מר בן-גוריון ותכרי הממשלה הנכבדים מעניינים אותי. הם מעניינים את העם במידה שהם קובעים את הפוליטיקה, במידה שהם מהווים את הממשלה, ושינוי בממשלה פירושו שקרה משהו. הרצון שהכנסת לא תדון ולא תאשר את השינויים בממשלה, פירושו חשש לא רק מפני הכנסת ולא בעיקר מפני הכנסת ; פירושו חשש מפני העם, מפני הפועלים, מפני החושבים שישמעו מה קרה, כי תמיד — על-כל-פנים עליי רוב — התפטרות או התפטרות של מיניסטר שמכריחים אותו להתפטר, או איוה שינוי בהרכב המפלגתי של הממשלה — כי לפי הצעת החוק אפשר לצרף לממשלה גם מפלגות נוספות בלי אישור הכנסת — פירושו משהו קרה. המציעים רוצים להסדיר את הדבר עליידי קנוניה ובלי דיון גלוי ופומבי. והאם זה דבר פשוט — שינויים בממשלה והחלפת מיניסטרים ? אתם רוצים למנוע דיון על סיבות השינויים, על סיבות ההתפטרות או הפיטורים. הרי אין זה מקרה שאנחנו דנים על כך באופן דחוף; יש לכך סיבות: התפטר, או יותר נכון, פוטר שרה-אוצר, וכל מסיבות בריאות. צריך להגיד לכך נסת מדוע פוטר. כי אם פוטר שרה-אוצר מטעמי בריאות, מדוע מתפטרים גם מר הורוביץ ופקידים גבוהים אחרים? כנראה שכבר הגענו למצב שמקדינאל מפטר מיניסטרים. (צ ח ו ק ב א ו ל מ). הוא מצא, כנראה, שמוטב שיהיה מנהל כללי אחר במשרד-האוצר, שיש לו נסיון אחר, איש שהוא סומך עליו יותר. הרצון למנוע דיון על השינויים הקונקרטיים שמכניסים בממשלה בא מתוך כך שרוצים להסתיר שמר קפלן פוטר מפני שנכשלה המדיניות הכלכלית של הממשלה. מפני שהממשלה עומדת על סף פשיטת-רגל, מפני ששורר כאן רעב, מפני שהממשלה אינה יכולה לפתור את השאלות הכלכליות. מפני שהממ-

הסמכויות שלו בשעה שדעותיו מנוגדות לדעת יתר חברי הממשלה בממשלתו? לפי המצב...

פנחס לבון (מפא"י):

הדאגה שלך לראש-הממשלה...

יונה הררי (המפלגה הפרוגרסיבית):

זוהי הגישה המעמית לראות את הכל רק מנקודת המבט שלך; כשאני מדבר על ראש-הממשלה, אינני בודק אם זה ראש-הממשלה שלך, ולא אם זה ראש-הממשלה שלי, אלא אני דן לפי מה שצריך להיות, לראש-הממשלה תהיה סמכות מלאה, אם אנו מטילים עליו אחריות מלאה, יש לתת לו סמכויות מלאות, אנו רשאים להביע לו אי-אמון ולהפיל אותו ולבחור בראש-ממשלה אחר, אשר גם לו יש לתת סמכויות מלאות. עלול, למשל, להיווצר מצב ששר איננו מסכים לדרכו של ראש-הממשלה ולהסרב להתפטר, מה יכול לעשות ראש-הממשלה במצב הנוכחי? בהצעת התיקון נאמר, שהתפטרות ראש-הממשלה כמותה כהתפטרות הממשלה כולה, אם כן, זהו הפתח הראשון הנותן לראש-הממשלה שליטה מסוימת, והיא שאם יתקבל התיקון הזה, יוכל לאיים כביכול על חבריו: "רבותי, אם אינכם מקבלים את דעתי, לא תהיה לי ברירה אלא להתפטר, ואז תתפטר אוטומטית כל הממשלה". לדעתי, ההצעה הזאת לא הרחיקה לכת למדי. צריך לתת לראש-הממשלה אפשרות, במקרה של חילוקי דעות, לבקש מאת שר להתפטר, או לפנות את מקומו בממשלה; צריך לתת לראש-הממשלה אפשרות להוסיף שרים, אם יש לו צורך בכך, והצעותי בועדה תהינה: לכתוב בפסקות ד' וה' במקום: "הממשלה תמסור הודעה" — "ראש-הממשלה ימסור הודעה". ההודעה תימסר על אחריותו, והוא ישא באחריות זו. שר המסכים לשרת כשר בממשלתו של ראש-הממשלה, צריך לכול מראש לידי הסכם עם ראש-הממשלה על התנאים ועל התכנית. לא ייתכן מצב, שראש הממשלה יהיה במיעוט בממשלתו, או שיהא נתון לחסדי השרים הנמצאים בממשלתו.

הואיל וגם שר-המשפטים וגם חבר-הכנסת ורשהפטיג דיברו בלוי על ההצעות שהם עומדים להביא לפני הוועד, מודיע אף אני בגילוי-לב, שלדעתי יש להסתפק בהודעה בלבד, ולא בדרישה של הצבעת אומון מיד לאחר הודעה על תוספת שר שכזאת. כי במה דברים אמורים? אם השינויים בממשלה הם פחות-ערך, כמו שינוי בין תיק לתיק, או שינוי תפקידים בין השרים, או תוספת שר אחד מטעמים שונים, למשל, מטעמי בריאות, הרי אין כל סיבה לאלתר הודעה כזאת תהיה הצבעת אומון, כי למעשה היא גם לא תוכל להיות מבלי לקיים ויכוח על השינויים ועל התכנית, דבר שאין כל צורך בו. כי ממה נפשך: אם זו ממשלה שהשינויים בה הם חשובים כל-כך, שהבית לא יהיה מוכן לקבלם בלי ויכוח, ישנה תמיד אפשרות לכל אחד מחברי הבית לקום ולהגיד לאחר ההודעה: אני מביע אי-אמון בממשלה ומבקש דיון, אם לא יימצא אני חבר אחד לדרוש דיון, מדוע לחייב את הבית בעל כרחו לדון ולהביע אי-אמון, דבר שאין בו כל צורך?

ייתכנו גם מצבים כאלה, שהיה סיעות שלא יתמכו בשינויים, אך לא ירחיקו לכת עד כדי הבעת אי-אמון, ונזח להן לפעמים אם אין שואלים את פיהן, ביחוד אם הן חברות באותה ממשלה. לשם מה יש לכפות על הבית ועל הסיעות האלה להביע אומון או אי-אמון. יש להבחין

צעה זו. אך כפי שאנו רואים, הובאה לפנינו ההצעה הזאת כפי שהיתה, מלה במלה או כמעט מלה במלה — ולשם כך נדמה לי, לא היה צורך בהשהיה ארוכה זו, של שנה כמעט. אך אין לדון על החוק מתוך אינטרס מפלגתי צר של הדובר. חבר-הכנסת בריהודה רואה בחוק זה חוק להכנסת הציונים הכלליים לממשלה. חבר-הכנסת וילנר רואה בחוק זה חוק להכנסת מר קיזר-פרייזר לממשלה — ידיעותיו על אמריקה אינן מגיעות עד כדי ידיעה שקיזר ופרייזר אינם איש אחד. כך שוקל כל אחד ואחד את החוק לא לפי גופו של הענין, כי אם לפי האינטרסים המפלגתיים שלו. אפילו חבר-הכנסת ורשהפטיג, שהתנגד התנגדות גמורה לחוק זה בקריאתו הראשונה בכנסת הראשונה, היה הפעם הרבה יותר נוח — אם להבטא בשפה קלה — ביחס להצעותיו לחוק. הוא אמנם הסביר שבקואליציה יש פשרות, ואני מקבל הסבר זה.

אין ספק שיש צורך בחוק זה, כי לא ייתכן שמדי פעם כשמוכנים שינויים קלי-ערך בממשלה, או במקרה ששר נאלץ להתפטר, או שיש צורך להוסיף עוד חבר אחד לממשלה — נהיה נאלצים לעבור את כל התהליך הארוך של ייעוץ הסיעות לנשיא-המדינה ומסירת כינון הממשלה לחבר-כנסת אחד, שירכיב בסופו של דבר אותה ממשלה גופה, עם אותה תכנית. חבל על הזמן שיעבור עד לכינון הממשלה, וחבל על זמנה של הכנסת שיעבור בדיונים ובוויכוחים. אני הגני ללא הסתייגות בעד התיקונים של החוק הזה. אבל נראה לי שהחוק לא הרחיק לכת למדי בתיקונים שיש להכניס, וזה בקשר למעמדו של ראש-הממשלה בממשלה.

הערת הערות אלה בקריאה הראשונה של החוק הזה כשהובא לפני הכנסת הראשונה, ומאחר שדנים בדבר זה מחדש, אנסה להסביר בשנית את השקפתי. בחוק, כפי שהוא קיים כיום, בלי הצעת התיקון הזה, לא ניתן כל מעמד שהוא לראש-הממשלה בממשלה. נאמר שהממשלה תהיה מורכבת ממספר שרים, אשר חבר אחד מן הממשלה ישמש כראש-הממשלה. אבל מה תפקידו של ראש-הממשלה, מה סמכותו, במה הוא עולה על חבריו, מה אחריות-היתר שלו בממשלה כגבי שאר חבריה — דבר זה לא נאמר כלל וכלל, ועד כדי כך לא נאמר דבר על ראש-הממשלה, עד שבפסקות הפירושים התעורר הספק והיה הכרח לקבוע אם המונח שר כולל גם ראש-הממשלה, ובכן, צריך היה להכניס תיקון, או הצעת תיקון בפסקות הפירושים ולהסביר, שבכל מקום שזכר שר, הכוונה גם לראש-הממשלה, והיינו, שראש-הממשלה הוא גם שר ואיננו פחות-ערך משר, אבל למעשה המציאות היא, שהממשלה היא ממשלתו של ראש-הממשלה — כאשר אני אומר, ממשלתו של ראש-הממשלה, אינני מתכוון דווקא לראש-הממשלה הנוכחי; אינני אומר שאין זו ממשלתו של ראש-הממשלה הנוכחי, אבל היא של כל ראש-ממשלה שיקום במדינת-ישראל. הוא האחראי לממשלה, הממשלה נקראת על שמו, ואם יש גיגודים בינו לבין איה שר שהוא הרי השר הוא שעליו ללכת ולא ראש-הממשלה.

מה המצב כיום? — ישנה אחריות קולקטיבית של הממשלה, והיינו, שיתכן מצב כזה, שראש-הממשלה יימצא בתמידות במיעוט בממשלתו, כי הרוב הוא המח' ליט, הרוב הוא הקובע את האחריות הקולקטיבית; הממשלה מחליטה בהתאם לדעת הרוב שלה. אולם מה

אשכול, שיהיה שר-האוצר החדש, — ואני מאחל לו שבי מיו תיושע ישראל — ימסור בעצמו ובשמחה את חיק האוצר למר מורגנטאו, וגם מר אשכול יסכים שלמר מורגנטאו יש נסיון מסוים כשר-האוצר.

היו"ר י. שפרינצק:

נא לא להעלות מועמדים חדשים...

מרדכי גורוק (המזרחי):

מנימוקים אלה אני תומך בהצעת שר-המשפטים, להעביר הצעת-חוק זו לוועדה המתאימה.

דוד ליבשיץ (המפלגה לאחדות-העבודה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה.

אם הצעת החוק הובאה לפנינו מטעמי נוחיות שב יחסים בין הכנסת ובין הממשלה, הרי גראה לי שנוחיות זו היא מפוקפקת מאד לגבי שני הצדדים, לגבי הכנסת והממשלה גם יחד.

בהצעת-חוק זו יש, כמובן, כדי לפגוע בסמכותה של הכנסת, מכל מקום — לגרוע מסמכות זו. אך יש בה גם כדי לפגוע בסמכותה — אם לא הפורמאלית, הרי מכל מקום הציבורית המוסרית — של הממשלה עצמה.

כי יחסה של הכנסת לממשלה נקבע לפי כמה סימנים. הסימן האחד הוא: ההרכב הבין-מפלגתי של הקואליציה הממשלתית. סימן אחר הוא — התכנית המדינית אשר עליה מצהירה הממשלה כשהיא מתייצבת לפני הכנסת. אך מצוי גם סימן שלישי — ההרכב האישי בחלוקת התיקים בתוך הממשלה.

ואם סימן זה נראה כשלישי במעלה, הרי בדרגת חשיבותו הוא עולה, כי המסגרת של הקואליציה היא רחבה למדי, וגם המסגרת של התכנית המדינית היא רחבה כל צרכה כדי לאפשר בתוך שתי מסגרות אלו התפתחות שונות בלי לפגוע בשתי המסגרות.

אני אומר זאת לא כסברה סתמית ולא כתחנה תיאורית. נדמה לי שכולנו נודה בכך, שתוך שמירה על שתי מסגרות אלו של הרכב בין-מפלגתי ושל ההצהרה שהשמינו מעל כמה זו, אפשר ואפשר להכניס שינויים, גם מרחיקי-לכת, במדיניות הממשלתית.

כמו כן נדמה לי שכולנו נודה בכך שקשה מאד להביא בין שינויים בחילופי גברי ובין שינויים שבהעברת סמכות של חיק שלם, או כפי שדובר פעם: גם חצי תיק, מידי שר אחד למשנהו.

אלה הם דברים שאינם מן הקלים לא רק מבחינה אישית, כי לפעמים יש בשינויים אלה גם משום עדות וסימפטום לשינויים שהם יותר משינויים אישיים.

מכל מקום, אין שום מוסד או איש שיכול להכיל על עצמו את הסמכות לבדוק ולקבוע אם שינויים אלה הם, כפי שהתבטאו כאן "קלי ערך", או אם מאחורי "קלות ערך" זו מתרחשים גם דברים חמורים הרבה יותר.

לכן נראה לי שכל שינוי בממשלה טעון בדיקה של אמונו מצד הבית, ולא היה כל צורך שתכריח הכנסת ורופטיג ואוניה יוכירו לנו שמזכותה של הכנסת להביע אמונו או אי-אמונו.

זכות זו, כמובן, שמורה היא בכל הזדמנות, וגם בהזדמנות זו. אך נדמה לי שבמקרה זה חובה היא לבדוק את אמונו הכנסת לממשלה, — חובה אשר בה מעוניינת

יפה בין ממשלה חדשה עם תכנית חדשה, עם שינויים מרחיקי לכת עד כדי כך שללא כל ספק נחוץ יהיה דיון מקיף והצבעת אמונו, — לבין ממשלה שהשינויים הנדרשים בה הם קלי-ערך וניתן לפעמים שיחולו עשרה ימים לאחר כינונה של הממשלה, למשל, שינוי פתאומי כגון זה, ששר מסוים אינו רואה ברגע האחרון אפשרות לקבל תיק מסוים והוחלט למסור לו תיק אחר, לשם מה לקיים במקרה כזה שוב הצבעת אמונו לממשלה עם כל הוויכוחים הכרוכים בה? לכן, אם הצעות אלה יוצעו בוועדה, אתי נגד להן.

לא אעמוד כאן על השינויים שאציע בוועדה לחיזוק ערכו, כוחו וסמכותו של ראש-הממשלה בממשלה ובמדינה; דברים אלה ייעשו בוועדה. על כל פנים, יש לשמוח שחוק זה הובא — הייתי אומר: בשעתו האחרונה — ושלא הוצעו השינויים המציאותיים, או השינויים שנשמעו שייעשו בממשלה, בלי שיתקבל החוק הזה ובלי שהשינויים יועברו בצורה קונסטитуציונית נכונה ונאה לכנסת.

היו"ר י. שפרינצק:

רשות-הדיבור לחבר-הכנסת גורוק, ואחריו — לחבר-הכנסת ליבשיץ.

מרדכי גורוק (המזרחי):

בית גבוה, "ראיתי מעשה ונוכחתי הלכה", השאלה היא: האם במקרה של התפטרות חבר אחד בממשלה, צריכה כל הממשלה להתפטר ולהתייצב בהרכבה החדש לטני הפארלאמנט, על כל הדברים התלויים במקרה חשוב כזה: ראש-הממשלה צריך להגיש את התפטרותו לנשיא המדינה; נשיא המדינה מתייעץ עם ראשי סיעות, ואחר כך מטיל על חבר אחד מהכנסת להרכיב ממשלה חדשה, להופיע לפני הבית עם התכנית החדשה, ועוד ועוד. כלומר, אם מישור מחברי הממשלה ימנעו לנכון להתפטר מבחינה אישית או מנימוקים משפחתיים, הרי כל המשחק מתחיל מחדש. רבותי, זה יהיה מצב אכסורדי.

מהו הנוהג ברוב הארצות הפארלאמנטאריות? במקרה כזה מודיע ראש-הממשלה במכתב לראש הפארלאמנט על השינוי, ראש הפארלאמנט קורא את תכנון ועובדים לסדר-היום. נכון שאפשר גם לדרוש הצבעה על ההודעה הזאת, ואפשר לקיים אפילו הצבעת אמונו או אי-אמונו לחבר-הממשלה החדש, אך לא יותר.

רבותי, בדידי הווה עובדה, בשנת 1930 הוזמן אותי ראש-הממשלה באדמת נכר לממשלה, נמסרה הודעה לראש הפארלאמנט, ראש הפארלאמנט הודיע זאת לחברי הבית, ובזה נגמר העניין.

חבר-הכנסת הנכבד פלש וחבר-הכנסת הנכבד ברי יהודה אמרו: האחד, שזה מקדוממבר בקואליציה, והשני, שזה משחק פוליטי. רבותי, אני הקטן הייתי חולה בזמן האחרון ולא השתתפתי בשום ישיבה, גם לא בישיבת הנהלת הקואליציה, ואני מבקש מחבר-הכנסת הנכבדים להאמין לי, שמה שאמרתי לא מבחינת הקואליציה ולא מבחינת האופוזיציה אמרתי. כפארלאמנטארי ותיק, חשור בימים בעיני בראש ובראשונה האינטרסים של המדינה ושל הבית הזה. אני חושב שמשברים כאלה, אם יהיו בכל שני וחמישי, יגרמו אסון למדינתנו הצעירה.

חבר-הכנסת וילנר אמר כאן, שבאיונו ממשלה חדשה יהיה אולי מר מורגנטאו שר-האוצר. אני חושב שמר

צות אחרות, שאפשר להגיד עליהם שהם מתאימים לכל תפקיד בממשלה שיוצק להם. ישנם 14 או 15 תיקים בכ"מ שלה, ואי אפשר להגיד שכל אחד אשר מעמידים אותו לח" בר בממשלה מתאים לקבל כל תיק שהוא ולמלא כל תפקיד שהוא. התוספת המוצעת כעת באה אמנם באיחור זמן רב, אבל טוב שבם אלה שסירבו בשעתו להכניסה לחוק המעבר נוכחו כעת שהיא הכרחית ומוצדקת.

עכשיו אעבור לתוספות האחרות. התוספת הרא" שונה מהן היא בנוגע למקרה של התפנות מקומו של שר בממשלה. מציעים לנו, שבאם יחפזה מקומו של שר בממשלה, תמסור הממשלה הודעה על כך לפני הכנסת. האם ד" בהודעה כזאת? האם לא צריכה הכנסת לדעת גם מה עשתה הממשלה במקום הפנוי, איך היא מילאה אותו, האם בדרך מינוי שר חדש או אולי בדרך צירוף התיק הזה לתיקים אחרים ומסירתו לידי אחד השרים האחרים? על כך אין כל תשובה או הוראה בהצעת התיקון שמציעים פה לפנינו. אם נסכים ללכת בדרך המוצעת לנו, הרי יוכלו להתפטר או להסתלק או להיות מפורטים או מסולקים כל חברי הממשלה תוך מאחד, ואחד זה יישאר לבדו ויקבל עליו את כל התפקידים של אלה שהלכו. מי מונע זאת בעדו לפי החוק הקיים?

דוד הכהן (מפא"י):

הבחרים יורקו אותו מהמדינה, הדמוקראטיה לא תסבול זאת.

יעקב קליבנוב (הציונים הכלליים):

אם כך, צריכה להיות קיימת חובה, וצריך לומר בפירוש שיש למלא את המקומות שהתפנו.

יונה כסה (מפא"י):

מי קובע כמה שרים צריכים להיות בממשלה?

יעקב קליבנוב (הציונים הכלליים):

כאשר הממשלה מוקמה עליה להתייצב לפני הכנסת ולהודיע על חלוקת התפקידים בין חבריה; וכל שינוי בדבר, בין במספר התפקידים, בין בחלוקתם ובין בשמות נושאים, יש לחשוב לאחד הדברים היסודיים והעיקריים בהרכבת הממשלה ובחביעת אמון הכנסת בממשלה.

יונה כסה (מפא"י):

ואם התבטל משרד הפנים?

יעקב קליבנוב (הציונים הכלליים):

אז בבקשה לבוא ולקבל על זה אישור מהכנסת.

זהו התסרון הראשון שיש לתקן בהצעת החוק. יש לאמור בפירוש בחוק, שבמקומות שנתפנו צריך להעמיד אנשים אחרים. זהו שינוי בהרכב הממשלה, ובמקרה כזה צריכה הממשלה לבוא לפני הכנסת ולקבל את אישורה, ולא אישור סתמי, אלא — ארשה לעצמי להציע — אישור בצורת הבעת אמון לממשלה כולה.

הוא הדין בנוגע לצירוף חבר חדש לממשלה. גם פה אין ספק שלא מספיקה הודעה, אלא דרוש אישור מצד הכנסת, וגם פה צריך האישור להינתן בצורת הבעת אמון לממשלה כולה.

אולם המפליא ביותר במובן איהשלמות וחוסר ההגיון היא התוספת של הפסיקה: התפטרות ראש

לא רק האופוזיציה, אלא גם הקואליציה והממשלה. מעוניינת הממשלה בכך שהאמון שניתן לה יהיה בלתי-מפוקפק, גלוי ובלתי-מעורער, ובחודאי מעוניינת הכנסת כולה לשמור על מילוי חובה זו של בדיקת האמון לממשלה אחרי השנייה שחל בהרכב שלה, כדי שהאמון הזה יהיה לו ביטוי מפורש.

אני מתכוון בכך לכל ממשלה, כי אנו מדברים על חוק המכוון לא רק לסיטואציה מסויימת, — ומה גם שהמצב הצפוי לנו בהנהלת ענייני המדינה בתקופה הקרובה, יש בו כדי לאפשר או לחייב שינויים לא-קלים, בלי שאקבע כאן את כיוון השינויים האלה. וכאשר מזווגים כעת שני הדברים, — גם שינוי בהרכב הממשלה וגם שינוי במדיניות הכלכלית, הרי מן הדין ומן ההגיון הוא שהממשלה תהא מעוניינת בבדיקה חדשה של האמון שרוששת לה הכנסת.

ובסיכום: אם הכוונה היא ליתר נוחיות ביחסים בין הכנסת ובין הממשלה, הרי שכך נוחיות זו יוצא בהפסד גדול פירמה. ואם הכוונה אינה לנוחיות, אלא מגמה חמורה יותר, הרי צריך אני לומר שזוהי כוונה ומגמה נפסדת לגבי היחסים התקינים שצריכים להיווצר בין הבית ובין הממשלה.

לכן, אני חושב, שאין כל יסוד ואחידה להצעת התיקון שמציעה כאן הממשלה. ואין כל יסוד לבית להתייחס בחיוב להצעת-חוק זו.

יעקב קליבנוב (הציונים הכלליים):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ארשה לעצמי להגיד איאלו דברים על הצעת התיקונים זו בלי להיכנס בפולמוס פוליטי, ואדבר על הצד המשפטי-הקונסטטוטורי ציוני בלבד.

חברה הכנסת ורופטיג אמר כאן, שיש בהצעת החוק הזאת גם דברים טובים וגם דברים רעים. נראה לי שבהצעה, כפי שהוגשה עליידי הממשלה, כמעט ואי אפשר להכיר את הצדדים הטובים, אך הצדדים הרעים בולטים מאד לעין.

כולנו מודים שהפרק בחוק המעבר המדבר על הממשלה אינו מושלם, והחסר שבו מרובה על מה שיש בו. והנה הובאה הצעת החוק הזאת, כדי, כפי שאמרו כאן, להשלים את הפרק הזה. הבה נראה מהי ההשלמה שמיציעים כאן לפנינו. הדבר הראשון הוא: תוספת לסעיף קטן (א) בצורת סעיף-קטן (ב) הנוסף, לפי סעיף זה תמסור הממשלה לפני הכנסת, בשעה שהיא מתייצבת לפנייה, הודעה על חלוקת התפקידים בין חבריה. אני מודה שזוהי תוספת חשובה. נלחמנו עליה בכנסת הראשונה במשך קרוב לשלוש שנים, כשטענו לא פעם שלא מספיק לממשלה החדשה לבוא לפני הכנסת ולהגיד: אלה ואלה יהיו שרים בממשלה, כי אם יש גם לפרט מה יהיה תפקידו של כל שר ושר. כאשר נדרש במקרה זה אמון מצד הכנסת, הרי האמון צריך להינתן לא רק לאישיותו של השר, כי אם גם להתאמת האיש לתפקיד שיוטל עליו. הכנסת, בשעה שהיא מביעה אמון לממשלה החדשה, צריכה לדעת שהאיש אשר קוראים בשמו כחבר הממשלה המוקמת, ימלא תפקיד מסויים זה ולא אחר, ואם הכנסת חושבת שתפקיד זה מתאים לו, יתקבל המועמד על דעתה. אין לנו גאונים רבים בין העומדים להיות חברים בממשלה, אין גאונים רבים כאלה גם באר-

איפוא, כדי לנסות „לפתור“ משבר ממשלתי כרוני על-ידי אמצעים משפטיים, מפורקים בתור שכאלה.

יחד עם זה יש לחוק זה שתי כוונות נוספות: מצד אחד הכוונה היא להבטיח סמכויות נוספות וסמכויות יתר לראש-הממשלה, ומצד שני בא הדבר כדי להמשיך בתהליך, בו התחילה כבר ממשלת הקואליציה הנוכחית: תהליך האמנציפציה של הממשלה ממרות הכנסת. כש' אנו מנתחים את התוכן הפוליטי של החוק ביחס לחלוקת תפקידים, עמדות וסמכויות, אנו מגיעים לידי מסקנה, שחוק זה פוגע בעצם בשלושה גורמים, ולפיכך צריך היה בעצם להיות שמו לא „חוק המעבר (תיקון) (מספר 2)“ כי אם „חוק להפחתת סמכויות נשיא-המדינה, להגדלת סמכויות ראש-הממשלה ולפגיעה במפלגות הקשורות במפא"י בקואליציה ושותפות לה בממשלה“. חוק זה פוגע בסמכויות הנשיא, בסמכויות השרים ובעיקר במעמדן של השרים מן המפלגות הקשורות במפא"י בתוך הקואליציה הממשלתית.

מובן שכל הסעיף הזה בא בשעה שלעניי כל מת-רופף יותר ויותר המשטר של ממשלת בן-גוריון. הבה ניתן כרוניקה קצרה על התפתחותו של חוק זה.

לפני למעלה משנה, בחמישה במאס 1951, דחתה הכנסת הראשונה חוק זה, כאשר הוצע לה כבעם הראשון נה. והנה צפה בעיה של סקרי „חילופי גברי“ בממשלה והחוק הופיע מחדש על סדר-יומה של הכנסת. האקט האחרון נעשה היום על-ידי שר-המשפטים, כאשר אמר שהוא מוכן לקבל תיקונים מסוימים, אם יוצעו על-ידי חברי הבית. זוהי היסטוריה קצרה אך מאלפת של חוק זה. המצב הוא, שחלק מחברי הבית וחלק מן המפלגות שהתנגדו בכנסת הראשונה לחוק זה והצביעו נגדו — אותן המפלגות תומכות היום בצורה זו או אחרת בחוק המוצע, אם כי כאמור, חוק זה בא לפגוע במידה רבה דוקא בהם.

מה תכנו של החוק? אם אנו מנתחים את תכנו סעיפים-סעיפים, הרי הדבר הראשון שבא לידי ביטוי — וזה גם בדברי שר-המשפטים שהביא את החוק הזה לפני הכנסת — הוא, ששינויים בחלוקת התפקידים בחוק הממשלה הם ענינה הפרטי. הממשלה, הסביר שר-המשפטים, מוכנה אמנם להביא את הדבר לידיעת הכנסת, כדי — כפי שאני מבין — שהחילופים לא יהיו לגמרי „קונספיראטיביים“; אך מכל מקום, זה ענינה הפנימי של הממשלה והודעה פשוטה בכנסת מספיקה. אנו מבינים היטב, שיש כמה שינויים בתפקידים, שהממשלה רוצה שיישאו פנימיים, כגון הוצאת חלק עיקרי מתפקידי משרד-האוצר ממשרד זה והעברתם למשרד-ראש-הממשלה. כל הטיפול בענין הענקות-חוק, למשל, הועבר, בלי שמישהו הודיע על כך, ממשרד-האוצר למשרדו של מר אבריאלי, כלומר למשרד-ראש-הממשלה. כמובן, לא רצתה הממשלה להודיע על כך. לא היה לה נוח, כנראה, לציין ברבים את המגמות הללו של תחירה תחת מעמדו ועמדותיו של שר-האוצר. אני מבין, איפוא, את גישת שר-המשפטים, אותה שמענו היום, כאילו חלוקה חדשה של תפקידים בתוך הממשלה היא בעצם ענין פנימי, פרטי, של חברי הממשלה. זה מתאים בהחלט לתפיסה הכללית של ממשלה זו לגבי תפקידה ולגישתה לכנסת ולציבור. לפי גישה זו המדובר הוא כאילו בחלוקה פנימית של „שלל“ — אם מותר לי להתבטא

הממשלה כמוה כהתפטרות הממשלה כולה. יכולות לה-יות השקפות שונות על תפקידו של ראש-הממשלה, אולם אם החוק לא קובע בכלל מהו תפקידו של ראש-הממשלה — באיזו זכות באים לקבוע שהתפטרות ראש-הממשלה כמוה כהתפטרות הממשלה כולה? מה יש בחוק המ-עבר, אחרי שיתוקן על-ידי הצעות אלו, המראה שלראש-הממשלה ישנו תפקיד מסויים כלשהו מלבד זה שהוא נקרא בשם ראש-הממשלה? יש להניח בכל הפשטות שראש-הממשלה, לפי חוק המעבר הקיים, הוא אחד השרים היושבים-ראש בישיבות הממשלה, ולא יותר מזה. אין שום דבר בחוק המצניק זכות נוספת או סמכות נוספת לראש-הממשלה על פני יתר השרים.

יוחנן בדר (תנועת החרות):

אולי נתקן את החוק ונקרא לשר זה: יושב-ראש הממשלה?

יעקב קליבנוב (הציונים הכלליים):

תציע זאת אם אתה רוצה בכך. אני חוזר ואומר שכל זמן שלא קבעו בחוק המעבר שום תפקיד מיוחד לראש-הממשלה, יש בזה משום חוסר הגיון אם באים ומוסיפים פיסקה: התפטרות ראש-הממשלה כמוה כהתפטרות הממשלה כולה. מדוע לתת לו משקל כזה כל זמן שחוק המעבר קיים כמו שהוא. שר-המשפטים העיר של-ראש-הממשלה מיועד תפקיד מיוחד, משום שהוא אותו חבר כנסת אשר עליו מוטל התפקיד לכונן את הממשלה. אין זה נכון, כי לא כתוב בשום מקום שהאיש אשר מכונן את הממשלה צריך גם לכהן בה אחריכך כראש-הממשלה.

שר-המשפטים ד. יוסף:

לא אמרתי את זה.

יעקב קליבנוב (הציונים הכלליים):

אמרת „למעשה“, אבל יכול להיות גם מצב אחר. אנו יודעים שרק לפני זמן קצר עמד להיווצר ואולי גם נוצר למעשה מצב בו חבר כנסת אחד קיבל עליו מטעם נשיא-המדינה לכונן ממשלה חדשה, והיה ברור מראש, שגם אם יצליח במשימתו, ראש-הממשלה יהיה אדם אחר לגמרי. משום כך אני חושב, כי אין כל הצד-קה לסעיף הנוסף המדבר על התפטרות ראש-הממשלה בצורה זו אין הצעת הממשלה מתקבלת על הדעת.

אני רוצה להוסיף, שדוקא בימים אלה התחילה ועדת-משנה של ועדת החוקה, חוק ומשפט בכנסת זו לטפל בניסוח תוקייה-יסודי, ואחד הדברים הראשונים שעליהם היא תדון במשך השבועות הקרובים יהיה ניסוח הפרקים הנוגעים לסמכויות הכנסת והממשלה וליחסים בין שתי הרשויות האלה. דעתי היא שבדאי יהיה לחכות לתוצאות עבודתה של הוועדה הזאת, ואם אין אפשרות לחכות, הרי צריך להסתפק רק באותה התיק-נים בחוק המעבר שעליהם אין חילוקי-דעות יסודיים בין סיעות הכנסת.

חנן רובין (מפ"ם):

כנסת נכבדה, לחוק זה יש גורם מניע אחד: המשבר הקבוע, הכרוני כמעט של הממשלה. משבר זה, כמובן, איננו משבר שטחי כל כך כפי שהוא בא לידי ביטוי בחילופי גברי מדי פעם בפעם. זהו משבר סטרוקטורלי הנובע מכשלון המשטר לכל אורך החזית. חוק זה בא,

שהביעו לה איאמון יכולה להמשיך בכהונתה עוד חצי שנה או עוד 9—8 חודשים. יוצא איפוא, שכאן יש חופש מוחלט לרוב בממשלה לפטר חברים בתוכה, והפיטורים נכנסים לתקופה לא לאחר ההצבעה בכנסת, אלא עם מסירת ההודעה בכנסת, ואם הכנסת תביע אחר־כך הבעת איאמון לממשלה, ייתכן בכל זאת, לפי התקדים שהיה לפני שנה, — תקדים שאנו רואים אותו כבלתי־חוקי — שתוסיף לכהן בהרכב המקוצץ עד שתורכב ממשלה חדשה. הייתי רוצה, שגם חברי־הכנסת ורהפטיג יתן דעתו על נקודה זו.

מעניין אותי, מדוע הסכים שר־המשפטים לתת "רשות" לכנסת לאשר תוספת חברים, מדוע לא הציג ברשימה אחת גם את הדבר המקביל, כלומר — לאשר גם את הפחתת מספר חברי הממשלה. אינני צריך לדאוג לפארטנרים בקואליציה של מפא"י, אין זה מדאגתי הפוליטית, ואין לי כל ענין להוציא מידה של מפא"י את שוט ההצלפה נגד הפארטנרים שלה בקואליציה, אבל מתפקידי להילחם נגד מגמה בולטת זו לאמנציפציה של הממשלה מהכנסת, כלומר, השתחררות הממשלה מהצבעות ומעמדת הכנסת.

דבר שלישי שצריך לציין בקשר עם התוכן הממשי המעשי של החוק, הוא — שיכולה להתקיים ממשלה בה־כב ראש־הממשלה בלבד. זה אמנם דבר משונה במקצת, אבל החוק הזה הוא המאפשר את הדבר הזה. ייתכן שית־פטר מהממשלה 12 שרים, אך ראש־הממשלה יישאר, והוא יכהן כממשלה כל זמן שלא תורכב ממשלה חדשה. ושוב ייתכן "אינטרגרונם" של 6—8 חודשים, ושתהיה לנו ממשלה "המורכבת" מראש־הממשלה בלבד. אמנם, אנו יודעים, שבמשד־ראש־הממשלה יש כבר סניפים כמעט לכל משרדי הממשלה, אבל בכל זאת, המצב הקונסטיטוציוני שהחוק הזה מאפשר, הוא אבסורדי במשטר פאר־לאמנטארי, אדוני שר־המשפטים.

דוד הכהן (מפא"י):

זה קורה רק בדמוקראטיות העממיות.

חנן רובין (מפ"ם):

אולי תמצא פעם מידה מסוימת של מאמץ רוחני כדי לקרוא איזו קריאת־ביניים מקורית יותר?

דוד הכהן (מפא"י):

כדי לקרוא איזו קריאת־ביניים לדברך אין צורך בשום מאמץ רוחני.

חנן רובין (מפ"ם):

דבר רביעי שברצוני לציין הוא, שחוק זה יוצר ארבע דרגות של חברים בממשלה — דרגה א: ראש־הממשלה; דרגה ב: חברי־הממשלה המקוריים; דרגה ג: חברי־הממשלה המצורפים; דרגה ד: סגני חברי־הממשלה, ואם תרצו — דרגה ה: חברי־ממשלה מפוט־רים.

החוק הזה מאפשר זאת, ואני רוצה לשאול כמה שאלות: האם החוק הזה חל גם על ממשלה שפוטרה עליידי איאמון הכנסת ומוסיפה לכהן? האם בממשלה שהתפטרה או "התפטרה" יכולים להיות שינויים ופי־טורים? הממשלה חייבת לתת על־כך תשובה.

ואני אוכל להמשיך ולשאול: האם איננו רואים בחוק הזה קו אחיד לכל המגמה של השתחררות מעמדת

כך — ואין מישהו מבחוץ צריך להתערב בכך. אולם, מוכן שתפיסה זו עומדת בניגוד למקובל במשטרים סארלאמנטאריים.

שר־המשפטים ד. יוסף:
כגון רוסיה?

חנן רובין (מפ"ם):

במשטרים פארלאמנטאריים שאתה מדי פעם בפעם מגן עליהם. עוד אחזור לסוגיה זו.

אין זה מקובל במשטרים הפארלאמנטאריים לראות את חלוקת התפקידים בין חברי הממשלה כחלוקה פני־מית. זהו ענין ציבורי. זהו ענין בו תלוי אולי אמון הכנסת. הנה, ייתכן מאד שאני מוכן לתת אמון בממשלה שבה ראש־הממשלה ימלא גם את תפקיד שר־הבטחון, אבל אולי אינני מוכן לתת אמון בממשלה בה יכהן ראש־הממשלה הנוכחי כשר־המשפטים או כשר־האוצר — תכנית שהיתה בדיון, מכל מקום בתקופה האחרונה; או, ייתכן שאני תומך במר שיטריה, על פי הצלחותיו הרבות, בחור שר־משטרה, אבל אינני רוצה לתמוך בו אם יגיע מחר לדרגת שר־החוק של מדינת־ישראל. דוג־מות אלה דיין כדי להבליט באיזו מידה חלוקת התפ־קידים הפנימית בין חברי הממשלה היא ענין הנוגע לכנסת במישרין, ענין שבו אולי תלויה אמונה או אי־אמונה.

ואם זו היתה נקודה אחת בתוכן החוק המוצע לנו, שענין חילופי התפקידים בתוך הממשלה הוא ענין אישי־פנימי־פרטי של חברי הממשלה, הרי דבר שני שהוצע לנו זהו חופש הפיטורים של רוב חברי הממשלה לגבי מינוסם. בחוק המוצע נאמר: "נתפנה מקום של חבר הממשלה". לא נאמר: עליידי מה התפנה. יכולות להיות אפשרויות שונות: התפטרות, פיטור חבר רחמנא לצלן, או גם פיטורים. והיה כבר מקרה, שבאחת מהממ־שלות השונות של מר בן־גוריון הוחלט ברוב קולות, ששר שאינו משתתף בישיבה זו או אחרת של הממשלה, אחד דינו — שרואים אותו כמפוט־ר.

שר־המשפטים ד. יוסף:
מתפטר.

חנן רובין (מפ"ם):

ייתכן, שנתקבל או הנוסח "רואים אותו כמתפטר". לא השתמשתי בנוסח המנוסח של החלטת הממשלה, אלא בנוסח הענייני, שבא לתאר את העובדות בתור שכאלה; כלומר: היה מקרה שהממשלה נטלה לעצמה רשות לה־כ־רין על שר זה או אחר כמפוט־ר. יוצא, איפוא, שאם נאמר בחוק "נתפנה מקום בממשלה", אך לא נאמר מפאת איזו סיבה נתפנה המקום, כי אז נוסח זה, חופף גם את האפשרות של פיגוי מקום עליידי פיטורי שר או שרים. וייתכן, שכיום בהל אחד יופיע ראש־הממשלה לפני הכנסת וימסור הודעה: אני מודיע בזה, שאנו רואים את אלה ואלה מחברי הממשלה לשעבר כחברים ש"הת־פטרו". לפי ההצעה שהביא לפנינו שר־המשפטים, הודעה זו, ברגע שהיא נוסמת, נכנסת לתקפה. וברגע שהיא נכנסת לתקפה — קיימת הממשלה בהרכב זה, כפי שנוצר אחרי הפיטורים של השרים האלה. ייתכן שאחר־כך תביע הכנסת לממשלה בהרכבה המקוצץ איאמון, והדבר יביא להתפטרות הממשלה כולה. אבל ראינו כבר, שממשלה

מוצלה, מוכשר ומתאים, ואף ראיתם לפי הנסיון שהת' אים לתפקידו. היום אנו מחלקים את התפקידים באופן אחר ואנו יכולים להצדיק את חלוקת התפקידים באופן המניח את הדעת. תבוא הממשלה לפני הכנסת, תבקש את אמונה, ואם הכנסת תהיה שבעת רצון, היא תתן את אמונה.

שמענו כי במקרה של צירוף חברים נוספים לממ' שלה יש כבר הצעה שהדבר יובא לאישור הכנסת. כן כבר שמענו הודעה מבא"כ הממשלה, שהממשלה אינה מתנגדת לתיקון. ואני שואל את הממשלה: כשמחליפים תפקידים, עשויים להתחלף תפקידים חשובים למדי, עשוי להתחלף תפקיד שר-האוצר, והרי המדינה כולה מעוניינת יינתן מאד באיש שימלא תפקיד שר-האוצר, ועשוי להתחלף תפקיד אחר חשוב. הכנסת מעוניינת לדעת מי ואיך ימלא את התפקיד הזה. מדוע תסתפק הכנסת בהודעה בלבד של הממשלה? מדוע לא תבקש הממשלה בלי כל חשש את אישורה של הכנסת לשינויים האלה? עדיין אינני יודע באורח רשמי מה המצב המצוי אותי כיום בקשר להתחלפת תפקידים, אבל יכול להיות מצב שבו יתחלפו מספר ניכר למדי של תפקידים, ותפי' קידים חשובים. מדוע תוכל הממשלה לעשות זאת בתוך עצמה, או, כפי שאומרים, שטיפות הקולליציה ערשות זאת בינן לבין עצמן? מדוע לא תאשר כל הכנסת החלטת תפקידים כאלה? והרי ייתכן שתהיה זאת החלפה של תפקידים חשובים מאד. תהא הכנסת רשאית להביע אמן או איראמן לתפקידים אלה. אם כבר נשמע רמז של הסכמת הממשלה, שבמקרים של צירוף חברים לממשלה היא לא תתנגד שהדבר יובא לאישורה של הכנסת, מדוע לא תסכים הממשלה כי גם שאר הסעיפים יובאו לאישורה של הכנסת?

בנוגע לסעיף האומר כי „התפטרות ראש-הממשלה כמוה כהתפטרות הממשלה כולה“, ברור שאם ראש-הממ' שלה מתפטר, הרי זה כאלו התפטרות הממשלה כולה. אבל יכול להיווצר אבסורד, שכל חברי הממשלה יתפטרו ולא יהיה בזה משום התפטרות הממשלה כולה, אם נשאר ראש-הממשלה.

שר-המשפטים ד. יוסף:
אין לזה שחר.

חיים אריאב (הציונים הכלליים):

החוק צריך לראות גם אפשרות כזאת. כתוב פה באופן ברור כי „התפטרות ראש-הממשלה כמוה כהתפטרות הממשלה כולה“. התפטרות הממשלה כולה היא, כשהכנסת מבצע לה אי-אמן — זה כתוב בחוק. מדוע אתם חוששים להביא את הדבר לכנסת לקבל את אמונה גם במקרה של חילופי תפקידים, גם במקרה של יציאת חברי ממשלה?

כבר אמרו מעל במה זו, כי תיתכן יציאת חבר מן הממשלה עלידי פטורין, כשראש-הממשלה או הממשלה ברובה אינה שבעת רצון ומחליטה לקבל חבר ממשלה. או אין הממשלה מתפטרת, והכנסת רק מסתירה על כך הודעה ואינה יכולה להביע עמדה ודעה ברורה. אם מדברים על חלק של החוק היסודי של המדינה, אין יכולים להשלים עם סעיפים כאלה הפוגעים בעצמאותה של הכנסת. משום כך, אם רוצים שחוק זה יתקן, הוא צריך להיות מתוקן בצורה שתניח את דעתה של הכנסת ובאופן שכל השינויים האלה יובאו לאישורה של הכנסת ולא יימסרו סתם בהר' דעה של הממשלה.

הכנסת, ושל הגברת מעמרו של ראש-הממשלה על חש' בון נשיא-המדינה. על חשבון הכנסת יותר חברי-הממ' שלה? האם אין זה בקו אחד עם הריבוי המופרז של תקנות-שעת-חירום? האם אין זה מתאים לחוק על שירות המדינה, בו מוצע ראש-הממשלה כממונה על כל מנגנון המדינה? כל הדברים האלה נעשים בקו אחד.

והנה אני בא לענות לשר-המשפטים על הערתו בדבר המשטר הפארלאמנטארי. אנו יודעים שממשלה זו היא חלשה, רופפת, משטרה מבאי יותר ויותר לקיצוץ הע' ליה, להורדת רמת-החיים, בסיסה הציבורי מתמוטט, וברור שממשלה זו שואפת להחליש את המשטר הפארי לאמנטארי. המציאות בארץ הזאת היא, שאלה הדוגלים במשטר בורגני-פארלאמנטארי, הם אלה המנסים להכניס את החורים לתוך המשטר הזה ולשלוט באמצעות תק' נות לשעת-חירום. בכל העולם, השמאל הפועלי הוא המגן הנאמן ביותר על החירויות הדמוקרטיות של המ' דינה, הוא המגן הנאמן ביותר נגד מגמות של חיסול המשטר הפארלאמנטארי, כאשר אלה הדוגלים בכך, כביכול, בגלל חולשתם והתרופפות משטרם מנסים לחתור תחת הפארלאמנט והחירויות האזרחיות.

הישיבה נפסקה בשעה 19.00.

הישיבה נפתחה בשעה 20.05.

הזי"ר ז. שפר:

אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. נמשך בדיון על חוק המעבר (תיקון) (מס' 2).

חיים אריאב (הציונים הכלליים):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, חוק המעבר תר' קן, כפי שהממשלה עצמה מסבירה, בכיוון של פתרון לבקוץ של יציאת חבר מן הממשלה, צירוף חבר נוסף לממשלה וחלוקת התפקידים בין חברי הממשלה. הדבר שתוקן הוא, כי במקרים כאלה תמסור הממשלה הודעה בכנסת.

עד עתה למדנו מראש-הממשלה שאחריות הממש' לה היא קולקטיבית. כשהממשלה התייצבה לפנינו, איש-רה הכנסת לא רק את הממשלה אלא גם את הרכבה, את שמות חברי הממשלה ואת התפקידים שכל אחד מהם קיבל על עצמו. משום כך אינני מבין מה הפחד שנפל על הממשלה הזאת מן הכנסת. מדוע מפתחת הממשלה לקבל אישור מן הכנסת במקרה של שינויים, תהיה זו התפטרות של שרים, תהיה זו החלפת תפקידים, תהיה זו יציאת חבר, או צירוף של חבר? אני יכול להבין שה' דבר הנה נובע רק מתוך פחד. לפעמים יכול להיות מצב, כפי שהוא היום, שיש באמת הצדקה לממשלה לפחד להר' פיע לפני הכנסת ולקבל את אישורה ואת אמונה. אמנם נכון, ואני מודה, שהיום, במצב הכלכלי הקיים בארץ, במשטר הקיים הודות לקו המדיני של הממשלה והודות לפעולתה — יש חשש מוצדק לממשלה להפועל לפני הכנ' סת ולהביא לפני הצעות של חילופים בתפקידים או של צירופים, כי הכנסת שאינה שבעת-רצון מן המצב שנוצר הודות לקו המדיני הכלכלי בארץ, עלולה להביע אי-אמן, אך אנחנו יוצרים חוקת-יסוד לכל מצב שהוא. מדוע תפתח הממשלה להפועל לפני הכנסת להגיד באופן ברור וגלוי: אנחנו התייצבנו לפניכם לפני זמן רב וחילקנו בינינו את התפקידים; מסרנו תפקיד מסויים לחבר ידוע וזה נמצא

יעקב שפירא (מפא"י):

כמובן אין רצינות בטענה שטוענים מצד אחד שבחוק זה יש סמכויות מיוחדות ומיוחדות הניתנות לראש הממשלה, ומצד אחר טוענים שאין החוק מקנה לראש הממשלה כל סמכויות מיוחדות. אינני סובר שחלוקת התפקידים וחלוקת הסמכויות בתוך הממשלה צריכה להיות ענין לחוק לענות בו. אלה הם דברים אשר בדרך הטבע הם ענין של התפתחות בכל ממשלה וממשלה ותלויים במידה רבה בהרכב האיש, במספראמנט האיש של חברי הממשלה, כמו בכל גוף קולקטיבי אחר. ואם נטענה הס' ענה, מדוע כה אחר בהצעת חוק זו, הרי ההסבר הוא פשוט ביותר. חברים רבים בממשלה, עד כמה שידוע לי, ולא רק בתוך הממשלה, סוברים, ולא בלי יסוד, שאין כל צורך בתיקונים אלה בחוק המפורש. לדעתי החוק הקיים מאפשר לממשלה לעשות שינויי תפקידים בתוכה אם כי אין החוק מדבר כלל על הסדר במקרה של שינויים. המחמיר, ואלה שנתחננו על החוק הכתוב, מצ' או צורך וחבצו שהדבר יקבע בחוק. טבעי הדבר, כאשר ישנם חלוקי-רעות כאלה, שהדבר יובא לדיון, באיחור מסוים. איני יכול להבין את ההשקפה האחת ואני יכול להבין את ההשקפה האחרת. אולם מדוע צריך לגבי חוק זה, אשר הוא חוק-יסוד ומתאים לכל ממשלה ולכל זמן, מדוע צריך להכניס את התיקונים אשר כותם יפה, או בלתי-יפה, לגבי הוויכוח על תכנית זו או אחרת של הממשלה, אלא שאין הם נוגעים כלל וכלל לענין שלפנינו.

הספקות המשפטיים שנתעוררו ביחס לשינויים העתיריים לחול בקרוב בממשלה, אם שינויים אלו יהיו בני תוקף מבחינה חוקית, ואם יהיו מבוססים די צורך מבחינה פארלאמנטאריה — מסולקים לחלוטין על-ידי הצעת החוק הזאת, על-ידי התיקון ששר-המשפטים הודיע בשם הממשלה על נכונותה לקבלו. תיקון הקובע שמינוי שר חדש טעון אישור של הכנסת, פירוש הדבר — בחירה על-ידי הכנסת. לדעתי, תיקון זה מסדר את הענין מכל הבחינות, ואני מציע להעביר את הצעת החוק לועדה.

היו"ר ז. שפר:

רצוני להזכיר לסיעות, שאם לא יודיעו לי מיד מי הם הנואמים שלהן, אחרת את המועד, כי אני לא אומן נואמים.

פרץ ברנשטיין (הציונים הכלליים):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. הגעגועים שנתגלמו בהצעת חוק זו יודעים לנו לא מתמלל שלשום, ומאחר שכבר נתגלו סודות כה רבים מהמשאומתן שהתנהל פעם בין ראש-הממשלה ובין נציגי הציונים הכלליים, אני, בזמן הפרו-היסטורי, בקשר לקואליציה, אולי מותר עתה לגלות שבין שאר ההצעות של ראש-הממשלה שהופנו אלינו בקשר להתחייבות מצדנו במקרה שנצטרף לקואליציה — היה גם חוק כזה, אשר יאפשר שינויים בממשלה בלי כל הפרוצדורה המסובכת של התפטרות, הליכה לנשיא-המדינה, שמיעת הסיעות השונות, מינוי אדם שירכיב ממשלה מחודש וכו'.

הרעיון כשלעצמו מובן. אם אנו בכל זאת דחינו אז הצעה כזאת, עשינו זאת משני טעמים: ראשית כל, הפ' רוצדורה של ההתפטרות וכו', היא אמנם קצת מסובכת, אבל הסיכוי שהיא אינה אף פעם בפרוצדורה. אילו היה זה רק סיכון פרוצדורלי, כל הענין היה בכל זאת נגמר במשך שבוע ימים. העובדה היא תמיד הפוכה, המשברים

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. הוויכוח הזה בכ' נסת מראה על חוסר תכנון בעבודתנו. הפעם גרמה לכך הממשלה: הממשלה עשתה דבר שהאופוזיציה צריכה היתה להעריכו מאד; בתיקונים שהשמיע היום שר-המש' פטים ושהקימו, משום-מה, סערה כה גדולה מטעם נואמי האופוזיציה, רצתה הממשלה ואף הצליחה לקדם את כל הספקות אשר יכלו להיות לאופוזיציה, ולסלק את התשש שמא ישתמשו בחוק זה כדי להכניס שינויים ראדיקאליים בממשלה בלי לקבל את אישורה של הכנסת. לו היתה הצעת החוק בנוסחתה הקודמת, הייתי מבין את ההסתערויות והייתי מבין את הצורך לקדם את ההסתערויות הזאת. אולם לאחר שהממשלה קיבלה בעין יפה הביעה זו, מה הוויכוח הזה? במקום שש שעות צריך היה להימשך, לכל היותר, שעה אחת. יש להצטער צער רב על שהכנסת, שבמידה רבה מאד מפגרת בעבודתה החיונית, צריכה לבזבז זמן על ויכוח נגד הצעת חוק שאיננה קיימת עוד. יש חברים בכ' נסת המתנגעים על המצב שבכל מקרה ומקרה תהיה הממשלה חייבת להביא לפני הכנסת הצעת אמון לעצמה, לפי השיטה הצרפתית, ויהיה לנו ויכוח על הבעת אמון לממשלה בכל שני וחמישי. יבודדתנו איננה מצריכה זאת, התקנון של הכנסת איננו מחייב זאת, מפני שמורה ה' כות לכל חבר בכנסת, ולאופוזיציה בכללה, להציע אי-אמון לממשלה בכל עת. למעשה רק פעם אחת השתמשה סיעה מסיעות האופוזיציה בסעיף זה וגם אז לא לגופו של ענין, אלא כדי להקדים סעיף מסוים בחיכוח, שידונו בו מחוץ לסדר. אם אין צורך בכך, למה, איפוא, יחזיקו את המדינה הצעירה ואת הפארלאמנטאריזם הצעיר שלנו בקדחת תמידית של הצעות אמון ואי-אמון? אינני סבור שמוחר לנו למנוע מאת הממשלה את האפשרות לסדר את עבודתה באופן הטוב ביותר, מדוע צריכה זאת להיות שאלה של אמון או אי-אמון, או של אישור לשינויי התפקידים בממשלה? איש אינו יכול להסביר זאת...

יעקב קליבנוב (הציונים הכלליים):

מפני שהמשטר הוא קואליציוני.

יעקב שפירא (מפא"י):

איש לא הצליח להסביר את הדבר, תמיד שמורה לח' ברי-הכנסת קליבנוב הדרך של הצעת אי-אמון לממשלה. כמובן, אם יציעו כמזעמים לחברות בממשלה אנשים שאינם מתאימים כלל, לדעתך, לתפקידים החשובים, הרי שמורה לך תמיד הזכות לבוא ולהציע אי-אמון. מדוע צריך כל שינוי וכל התאמה טכנית בממשלה להביא לידי ויכוח על כלל תכנית הממשלה ועל כל העניינים אשר אנו שומעים עליהם בכל יום שני וחמישי?

חיים אריאב (הציונים הכלליים):

הענין הטכני איננו ענין יומיומי.

יעקב שפירא (מפא"י):

אין שמץ של יסוד לדברים שהושמעו כאן ביחס לדבר-גות השונות כביכול, של חברי הממשלה. החוק מביר בממשלה כבגוף קולקטיבי אחר: וכמו בכל קולקטיב, כן גם בגוף קולקטיבי זה עלולים לחול שינויים. על-פי הצעת החוק הזאת לא יהיה כל הבדל בין חבר הממשלה שנבחר מלכתחילה ובין חבר שנבחר על-ידי הכנסת בדרך של אישור לאחר מכן.

יעקב שפירא (מפא"י):

אם כן, לשם מה ויכוח של שש שעות?

פרץ ברנשטיין (הציונים הכלליים):

נדמה לי שלא דרשתי ויכוח של שש שעות. אני מוכרח לציין שזוהי תרעומת חדשה לגמרי, שמתאוננים על ויכוחים ארוכים בבית הזה.

שר-המסחר והתעשייה ד. יוסף:

רק על תשובות ארוכות של שרים מתאוננים.

פרץ ברנשטיין (הציונים הכלליים):

אני על-כפנים עוד לא התאוננתי. הערתי העיקרית לחוק הזה היא: אני יותר מדי מגישים את החוקים שלנו כחוקים לצרכי שעה, וחוק כזה בודאי שלא צריך היה להגיש כחוק לצרכי שעה. הגישו חוק לטוהר הבחירות למסדות ציבוריים לפני הבחירות לקונגרס, אני יודע היכן הצעת החוק הזו מתגלגלת — הכל שכחו; היה מושב הוועד הפועל הציוני, הגישו אחת-עשרים חוק של סטאטוס, איפה החוק — אני יודע. (קריאה: בועדה).

טוב, אני יודע כמה זמן יישאר בועדה. החוק הזה כשלעצמו — שאפשר להתווכח עליו באופן אובייקטיבי — הוגש דווקא ברגע זה שהיה צורך לעשות חילופים בממשלה, ואם או דחינו את ההצעה, גם היום אנחנו מתנגדים לחוק כפי שהוצע, מפני שאנו חושבים כי במצבנו לא יהיה רצוי שיחולו שינויים בממשלה בלי שהכנסת תוכל לאשרם, ואל יוגר לנו שהשינויים יכולים להיות כל כך פעוטים, שחבל להפעיל לשם כך את כל הפרוצדורה המסובכת.

אמנם אני רואה שהצורך בשינויים מופיע במשך הזמן בפרקריזמן יותר ויותר קצרים, ועד היום עדיין לא מדברים על הממשלה בהרכבה החדש, ועל תכנית או פרוג' רמה חדשה, אם כי אני יודע בדיוק — אני ניוון רק מידעיות מהעתיד — אולם איש לא יוכל להתעלם מהרושם שכן יהיה, מאחר שלא רק שר-האוצר בלבד פרש מתפקידו, אלא גם עוררו העיקרי וכנראה עוד פקידים ראשיים באוצר, ובכן, קשה לדרוש מאתנו לחשוב שפה אנו עומדים לפני תופעה שהיא כולה אך ורק בשטח המדיני. והנה, מדוע יש מקום לחשוב שעם החילופים והשינויים האלה יחולו גם שינויים כלשהם בתכנית הממשלה או בפעולתה, בין אם ידברו על כך מראש ובין אם לא? לא רצינו ואין אנו רוצים שינויים כאלה יחולו בלי שלכת נסת תהיה אפשרות לחוות דעה ולאשר או לדחות אותם. אני יודע שגם כל זה הוא רק בבחינת פורמאליות, מפני שאם אפשר לבוא לידי הסכם בין מפלגות הקואליציה — הרי חוות-הדעת של הכנסת והחלטתה גם היא רק פורמאליות. יכולה להיות רק הצבעה, הרוב יצביע בעד — והענין נגמר אחרי ויכוח פחות או יותר ארוך. ואם מר שפירא מתאונן על הוויכוח הארוך בנוגע לענין שלדעתו הוא כל-כך פעוט ופשוט — הייתי יכול להגיד בכלל שהוויכוחים שלנו, בין אם ארוכים או קצרים, הם מיותרים, כי הענינים נקבעים קודם בין הקואליציה שהרוב הוא שלה, גם אם הוא קטן. ויכולנו לחסוך לנו גם את עמל הדיבור, אולם אז אנו מבטלים בכל צורה את מה שנשאר מאותו טארלאמנטאריזם, ואין אני חושב שזה רצוי.

כשלעצמם גורמים לקשיים הגדולים, ואם כמה פעמים עבר זמן רב בין ההתפטרות, איהאימון והמשבר ובין הפתרון, היה זה לא בגלל פרוצדורה מסובכת, אלא בגלל זה שהיה קשה למצוא את הפתרון לעצם הענין. ובכן, הדרך היותר פשוטה המוצעת עתה, אינה מסלקת את הקרישי האמיתית. גם היום כשאנו עומדים לפני שינויים בממשלה, שינויי תפקיד, אולי התפטרות, אולי צירופים, הלא אנו, אנשי האופוזיציה, ניוונים בענינים כאלה, יחד עם כל הציבור, רק מהדיעות המופיעות בעתונות, יותר מזה, איננו יודעים, והרי הפתעות שמורות לנו בענין זה. (קריאה מספספס לי מ פ א י: תלוי בכרי אות האנשים).

על שאלת בריאותו של מר קסלן, בודאי לא אדבר הערב. אני יודע שבריאותו לקויה, אך מה שאני יודע היא השאלה, אם הזדמנה לבריאותו אצל חברי לא היתה יותר גדולה מאשר אצלו, אך לא זה הנושא העומד עתה לדיון. רציתי רק להודיע שדחינו או את ההצעה הזאת, מפני שעצם הקושי אינו בפרוצדורה, אלא במשברים ובאופי המשברים; ושינוי, מפני שהחוק כפי שהוצע עכשיו — וזו היתה גם אז ההצעה — מאפשר דברים אבסורדיים, שכמה גורמים כבר עמדו עליהם היום. להלכה, זוהי ממלה המורכבת אך ורק מראשי-הממשלה. (קריאה: לא הבינות).

טוב, לא הבינותי, אך גם אחרים לא הבינו.

פנחס רוזן (המפלגה הפרוגרסיבית):

אינכם קוראים את החוק.

פרץ ברנשטיין (הציונים הכלליים):

על-כפנים, ניתן החופש של חילופים, של פיטורים או התפטרות, של צירופים וכמובן גם כאלה הקשורים בשינויים קואליציוניים.

אם כי אני מסכים לדעה שהאישיות של שר זה או אחר קשורה תמיד בקו מסוים, ושחילופי גברי קשורים אף הם בחילופי דעה, בכל זאת, אני חולק על קו-היסוד של הממשלה, הקיימים על הנייר ולא במציאות. אני חושב, שאם נגיע היום בוויכוח הזה לכל מיני נושאים, אפשר להניח שהממשלה אף היא תרצה לנהל מדיניות של ציונים כלליים, או לפחות, לבצע סעיפים אחדים של "חכ"נות הנפל" שלנו — אנו ראינו זאת לא פעם — אבל תגודות כאלה לא השפיעו כל כך ואינן משפיעות על גישתנו לחוק זה. התיקון הבלתי-רשמי בצורת הודעה מטעם שר-המשפטים בא, מפני שחברי הקואליציה היו מודאגים קצת מזה שלפי החוק הזה — אם לדבר באופן קצת ביתי — אפשר היה ביום בהיר אחר לשלוח אותם לכל הרוחות ולמנוח אחרים, בלי שהדבר היה קשור באיזו פרוצדורה שהיא, או אפילו בכך שהכנסת היתה צריכה להביע עליו את דעתה. מכאן חוק, או הוצע לתקן את הסעיף הזה, המחייב לפי התיקון שהכנסת תאשר שרים חדשים שיצורפו לממשלה, ואני מודה שעל-ידי כך הוצק או, או נעקר — כפי שאומרים — שיני הרעל של התוק הזה.

יעקב שפירא (מפא"י):

הרי זה טוב.

פרץ ברנשטיין (הציונים הכלליים):

האם אמרתי שזה לא טוב?

התכונות והכשרונות האישיים קובעים ויש להם ערך רב לביצוע כל מדיניות.

אביא דוגמה: שריהקיצוב והאספקה בזמנו, השר הגכבד דב יוסף, הטיל את המדינה בזמנו במערבולת, ואסילו בבזק. המפלגה שלו מצאה לנכון להחליפו, והיא החליפה את שריהקיצוב והאספקה דב יוסף בשרהקיצוב והאספקה פנחס לבון, גם הוא חבריכנסת נכבד ומוכשר. שני שרים, אבל אותה שיטה, וגם הוא ניטל עליו להיכשל, כי לא הכשרון האישי של דב יוסף או הכשרון האישי של פנחס לבון קבעו את גורל משרדם, כי הם פעלו לפי שיטה נפסדת בכלכלה הישראלית. כאשר אנו רואים שוב את השר דב יוסף בתפקיד זה, אנו שומעים כבר בחציפה שהוא מתחיל להגשים כמה מן הסעיפים של הציונים הכלליים.

שרהמסחר והתעשייה ד. יוסף:

אין סכנה כזו.

שלום זיסמן (הציונים הכלליים):

מכאן ברור לי, שאחה יכול להרכיב ממשלה אשר תפעל לפי פרוגרמה ושיטה מסוימת, אבל אם השיטה אינה מתאימה להציאות הארץ ולתנאיה הכלכליים, לא יעזרו כל הכשרונות והחלפת השרים, ובכן, השיטה קובעת.

מצד שני, אביא דוגמה ביחס לתכונות האישיות של שר ואוכיח עד כמה משפיע גורם זה בביצוע המדיניות. יש לנו שריהתחבורה — מר פנקס. בא שריהתחבורה והטיל עוצר בית ליום שבת. ברצוני לדבר בגלוי, כאחד מחברי הכנסת הצעירים: מה פירוש הדבר, להשביט את כל המור ניות, המכוניות והאוטובוסים בארץ כישראל? — זהו עוצר, וזאת עשה שריהתחבורה מר פנקס. שמענו ממנו הנמקה, והבית לא קם, לא התרגש ולא התקומם כאשר הוא קבע, שאם משתפרות הגרות בצפיפות בערים כבתיים הגדולים רוצות ללכת עם ילדיהם להתרחץ בים — הרי זה בגדר תענוגות, ועלמנת לחסוך דלק לתענוגות אלה, הטיל את העוצר הזה. בהזדמנות זו ברצוני להביע את דעתי העמר קה, שאני מכבד מאוד את קדשי האומה ויש לי כל הכבוד וההכרה לערכים הדתיים, אך אני מבין דת לא ככפיה. אילו היה שר התחבורה לא מר פנקס מהמזרחי, האם היה משהו מעלה על דעתו להשיג חסכון בדלק בצורה כזו?

ובכן: מצד אחד שרי הקיצוב והאספקה דב יוסף ופנחס לבון — השיטה לא בסדר; מצד שני שריהתחבורה מר פנקס — אישיות השר קובעת.

החוק הזה בהלמעט את האחריות האישית של השר, כי במידה שראשיהממשלה יכול מדי פעם להחליף את השר כרצונו ולא יצטרך לקבל על כך את אישור הבית — נשללת מן הכנסת האפשרות להביע דעתה על השרים בהרכבם. אנו יודעים יפה מאוד, שכאשר ממשלה מתייצבת לפנינו, היא מתייצבת ומודיעה, ששרהאוצר הוא פלוני, שריהתחבורה — אלמוני, ושרהדורות — פלמוני, שוקלים יפה אם האנשים מתאימים לתפקידים המיוחדים, כי שר בממשלה אחראי לא רק באופן קולקטיבי, אלא גם אחראי למשרדו כבאכיות הממשלה. לכן הכרחי הדבר, שלכנסת תהיה זכות לרון, כאשר הממשלה מתייצבת לפניו ומציגה את המצבים באופן אישי.

אנשים במיאים דוגמות מארצות אחרות. באמריקה יכול הנשיא להרכיב ממשלה כרצונו, כי השרים אינם

משום כך עלינו לנהל את הוויכוחים או את הדיונים האלה, ומשום כך צריכים אנו לעבור את הפרוצדורה של ההצבעות ותחת הדעת, זה על-כל-פנים, טוב יותר מאשר השתיקה המוחלטת.

וכאן אני בא לידי מסקנה שהחוק הזה, שבצורתו הקודמת בוודאי שלא היה סימפטי בעינינו ולא יכולנו לקבל אותו, הרי עם התיקון שהוצע, אם יוכנס — ייתכן שיקבל צורה מתקבלת יותר על הדעת; אולם בוועדה בור דאי נראה מקורב כיצד הענינים מתפתחים. הרי המצב הוא כזה: מצד אחד דיברו היום באופן פורמאלי — ראשיהממשלה למשל — והביעו דעה שהיתה קודם דעת מפלגות והפכה לדעת המדינה אחרי שרוב של 5 בכנסת החליט על כך — לא על חוק אלא על דעה, ומצד שני המרחק בין שינוי תוכן ושינוי פורמולה הוא לפעמים כה עצום, עד שעליידי הכנסת מלים אחדות — שמים או שלוש — אפשר לשנות את יסודם של כל הדברים. הוא הדין בנוגע לחוק הזה. אם צריך לאשר שינוי — הרי כל השינוי הוא לעומת מה שהיה מוצע קודם. ומשום כך הני קודה הזאת כמובן משנה את האספקט של כל הדבר בשבילנו.

לבסוף אעיר הערה על פולמוסים אחדים שנשמעו במ שך הדיון הזה, דוקא עלינו — על הציונים הכלליים. אני בקושי כובש את יצרי המשיאני להפוך את הדברים האלה לסאטירה. לפעמים קשה לא לכתוב סאטירה, לפי הפתגם הלאטיני. אם אני צריך להאמין, למשל, לידידי ממפ"ם או מסיעת הקומוניסטים, הרי למעשה כל מפא"י היא רק הסוואה מחוכמת של הציונים הכלליים.

בנימין אבניאל (תנועת החרות):

אמנם לא כל כך מוצלחת.

פרץ ברנשטיין (הציונים הכלליים):

אפשר לחשוב שמשום שאנו, בתור "נציגי הספרים והבורגנים השחורים", איננו מעזים לעשות בעצמנו את הדברים — הרי מצאנו את מפא"י כמסווה שתעשה את הדברים. אני תמיד מוכן לקבל הלצה ובדיחה, אבל אני חושב שזה עובר קצת את הגבול. אני בטוח שממשלת מפא"י, אם תראה יתרון בכך שתחל לבצע כמה מן התכניות שלנו, ואינני בטוח אם תצליח בכך, מפני שאני מאמין יותר באקלקטיציזם בפילוסופיה, מאשר באקלקטיציזם בכלכלה. אבל זהו שאלה אחרת. אולם דבר אחד ברור לי, ובה אני רוצה לנחם את ידידי, חברי הכנסת בר יהודה. כל מה שמפא"י תבצע יותר תכניות של הציונים הכלליים, תשרך יותר לעשות אתם קואליציה — אם זוהי נתימה בשבילך.

שלום זיסמן (הציונים הכלליים):

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה, הוויכוח הוא למי עשה: האם קאבינט או ממשלה מבוססת רק על תכנית משותפת ועל אחריות קולקטיבית, או שגם את התכונות, השקפת עולמם והכשרונות האישיים של חברי הממשלה יש להביא בחשבון בשעה שממשלה מתייצבת לפני הכנסת. יודוע שבשנין זה ישנו ויכוח. אחדים חושבים שהשיטה היא הקובעת, הפרוגרמה היא העיקר, ויש אומרים שבכל שיטה שפעלו על פיה, הדבר הקובע הוא מי הם השרים המבצעים את התכנית, הפועלים בהתאם לשיטה.

ברצוני להביע כאן אולי דעה חדשה בכל הוויכוח והיא — שני הצדדים כאן צודקים, כי גם השיטה וגם

במדינה — חוק המעבר. הם אומרים שרק ראש-הממשלה יכול להביא להתפטרות הכמשלה וכי הממשלה בעצמה איננה יכולה להתפטר. אמר זאת חבר-הכנסת אריאל, למד של, שלא נרת לקרוא את סעיף 11 של חוק המעבר, הקר בע סעיף-קטן ד'. מממשלה שהכנסת הביעה לה אי-אמון או שהחליטה להתפטר...". אין קוראים את החוק ונכ נסים לוויכות עם הממשלה על חוק כל כך יסודי. אני חושב כי המינימום שמוחר לצפות מחברי-כנסת הרוצים להתווכח על חוק כל כך רציני הוא, שהם ידעו לפחות מה כתוב.

חבר-הכנסת ליבשיץ חשש, שיש בחוק כדי לפגוע בסמכות הכנסת. עד כמה שאני יכול להבין את החוק שהצענו, נהפוך הוא: אנו באים להוסיף לסמכויות הכנסת ולא לגרוע מהן. לפי עניות דעתי אין ספק בדבר שחוק זה אינו נחוץ, כי לפי המצב הקיים יכולה הממשלה להכריז על שינויים בה בלי להתפטר ובלי לבקש הבעת אמון בכנסת. אמר גם חבר-הכנסת שפירא, שאם חוק זה הובא, הרי זה משום שהגענו למסקנה כי לא כדאי לקיים בענין זה ויכוחים תיאורטיים, ולא מוסיף שיהיה חוק אשר יאמר בפירוש את מה שהמציאות מאפשרת גם היום. אין החוק בא, וגם אי-אפשר לומר שהוא בא כדי לפגוע בסמכות הכנסת. הוא בא על-כל-פנים, כדי להוסיף למידת הבהירות על סמכויות הכנסת. עלייך מתן סמכות שלא היתה לה עד היום לגבי מקרים של הוספת חבר ממשלה.

חבר-הכנסת ליבשיץ היה סבור, כמו כן, שכל שינוי בממשלה טעון הבעת אמון לממשלה כולה. אינני יכול להיות שותף לדעה כזו, אשר אין בה, לפי עניות דעתי, כל הגיון. הממשלה כולה זכתה לאמונה של הכנסת כש נכנסה לתפקידה, ואם היא רוצה להוסיף לה חבר, הרי אפשר לדרוש לכל היותר שחבר זה יצטרך לקבל את אמון הכנסת: אין כי סיבה שאותם החברים אשר הכנסת כבר הביעה להם את אמונה, יהיו זקוקים מסיבה זו להבעת אמון חדשה. משום כך אין לדעתי הגיון בגישה זו.

חברי הנכבד, חבר-הכנסת קליבנוב, רצה לדעת איפה כתוב מה תעשה הממשלה ביחס למקום המתפנה. דבר זה אינו כתוב בשום מקום, משום שהוא גם אינו צריך להיות כתוב בשום מקום. לא כתוב שמוכרחים להיות 13 חברים בממשלה; יכולים להיות גם 11 או 12 חברים. בשווייץ, למשל, ישנה ממשלה בת 8 חברים, ועד כמה שאני יודע הרי מתנהלים שם העניינים לא רע.

יעקב קליבנוב (הציונים הכלליים):

האם קובעים זאת באופן מקרי, ללא קבלת אישור?

שר-המשפטים ד. יוסף:

כן. באם-הפארלאמנטים, באנגליה, ישנם לפעמים 17 ולפעמים 24 חברים בממשלה, בהתאם לדעתו של ראש הממשלה על הדרך הנכונה להגן על עמדת ממשלתו. תסלחו לי אם אומר זאת, אך כמה מכב עדיין אינם מבחינים בין תפקידו של בית-המחוקקים ובין תפקידה של ממשלה. אין זה תפקידו של בית-המחוקקים לקבוע כיצד חוציא הממשלה לפועל את עבודתה. בית-המחוקקים מחוקק חוקים, אך אינו מבצע אותם. הממשלה מנהלת את שלטון המדינה. היא אחראית לפני הכנסת על מה שהיא עושה, אולם היא היא המנהלת את האדמיניסטרציה ולא בית-המחוקקים. ומשום שהיא אחראית לכך, מחייב ההגיון שהיא תחליט כיצד לבצע את תפקידה. היא צריכה לתת

חברים בקונגרס, והוא יכול למנות ולפטר אותם כרצונו. באנגליה אחראי ראש-הממשלה כלפי הכתר מצד אחד, ומצד שני — כלפי הבית, וכנציגה של מפלגת הרוב הוא יכול בוודאי לעשות בהרכב האישי שינויים כרצונו. אך כאן ההיגיון עוד שנים רבות קואליציות על גבי קואליציות, וכשאתה מחליף איש מסיעה זו וקובע איש מסיעה אחרת לתפקיד מסוים, קובעים אנשים אלה בתכונותיהם האישיות ובהשקפת עולמם את דרך ביצוע המדיניות.

והחוק המוצע לנו צריך להביא בחשבון, שאין כאן שני בתים — בית-לורדים ובית-נבחרים — והפרוצדורה הפארלאמנטאית היא פשוטה למדי. לא יכביד הדבר כל-כך כאשר הכנסת תצטרך לאשר שינויים ומינויים. אנו יודעים יפה שהמשבר הממשלתי ארך שלושה חודשים, אך אישור הממשלה בכנסת הוא ענין של חצי יום, יום או יומיים, וזה לא היה מהווה קושי כלל וכלל, אילו היתה הממשלה מסכימה, שכאשר היא באה להכניס שינויים בהרכב האישי של חבריה, תאשר הכנסת את הדבר. אולם, אנו יודעים ומשוכנעים שיש כאן כוונות ומניעים אחרים. ארבע שנות קיומה של הממשלה מעידות שחור על גבי לבן, וכל יהודי בארץ חש זאת בבשר ר, שהיא נכשלה בהרכבה האישי ונכשלה בפרוגרמה שלה, בתכניתה. לכן אין אנו יכולים לקבל הצעת חוק זו, ומתנגדים לה.

שר-המשפטים ד. יוסף:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. חוששני שזהו אחד הדיונים, שמותר להגיד עליהם בסגנונו של צירציל: כל כך הרבה אנשים מהאופוזיציה אמרו כל-כך מעט במשך זמן רב כל-כך. ידוע שתפקידה של האופוזיציה לחפש חסר אים ולהגיד דברים סתם כדי להתנגד למה שהממשלה מצר עה. אך אני זוכר זה זמן רב שכך טיפסו על הקירות, כפי שעשו היום.

אצטרך לאכזב את חבר-הכנסת בריהודה ולא אענה בנואם של שעתיים, כי אין כמעט על מה לענות. אם כי הדוענו בפירוש שאנו נסכים לשינוי שיכרא בוועדה, הוא יכול אמנם, באופן פורמלי, לומר, שמונח לפנינו מה שמדוס. אך היום נכנס בוויכוח ארוך על דבר שהוא על ידע שאינו קיים כבר למעשה, כי אחרת לא היה לו על מה להתווכח אתנו. זכותו גם לדבר על מה שהיה, אך הוא התווכח לא על החוק, שהוועדה תביא אותו לבית בסופו של דבר, כפי שאני מקווה.

אין זו הפעם הראשונה, אך אני רוצה לקוות שאנו ניגמל לאט לאט מן הנוהג להביא כאן בוויכוחים דוגמות שהן למעשה דוגמות בשביל קרקט, ולא בשביל דיון רציני בכנסת. קמו כאן ואמר, שלפי החוק כל חברי הממשלה יוכלו להתפטר וישאירו איש אחד אשר ינהל אתה. אני מתאר לי דבר כזה כאפשרי אילו המדובר היה בגני-ילדים, אצל ילדים בגיל 6—5, אך בכל זאת מותר להניח שאנשים אשר זכו להיכנס לממשלה, לא יתנו הגו כילדים בני 6 בגני-ילדים. אם כל החברים בממשלה, חוץ מאחד, ירצו להתפטר, הם יחליטו ברוב קולות שהממשלה מתפטרת, ולא יעשו צחוק מן המשטר במדינה, מהשלטון במדינה, מהכנסת במדינה, כפי שחברים מסויימים רוצים שנאמין, שדבר כזה הוא אפשרי.

עוד יותר מצער הדבר, כשקמים חברים כדי להביע דעתם על חוק, ולא טרחו לקרוא את החוק היסודי ביותר

שום נזק, זה ירים את קרנו ! — כל פעם שנרצה להוסיף חבר או להחליף תפקידים בממשלה, מיד נתפטר ואז נצטרך כמובן ללכת לגשרא והוא ישתמש בסמכותו ויטיל על מישהו להרכיב ממשלה חדשה. פגיעה גדולה (אני מניח, אני לומד זאת מדבריו) מסמכותו של הנשיא — אם רוצים למנוע נזק כזה, נזק גדול למדינה וללכת באופן ישר, בדרך פשוטה — לבוא לכנסת ולומר כי הממשלה רוצה להוסיף חבר, לשאול את הכנסת אם היא מאשרת או אינה מאשרת. וזהו הדרך הטובה והנכונה ולא הדרך שמציעים כאן להתפטר וללכת לגשרא. האם דרך זו נקראת דרך פשוטה להבטחת החיים הסדירים במדינה? כן דואג חברה הכנסת רובין לענינים מסודרים במדינתנו? אם כן, כל הכבוד, חברה הכנסת רובין, הפולמוס מאוד שוטף בפיו, אבל תרשה לי לחלוק על התכונה שבגישתך לשאלה זו.

חברה הכנסת רובין אמר, שכאשר אנו מביאים חוק כזה אנו רוצים להחליש את המשטר הפארלאמנטארי עלידיכך, שניתן לכנסת סמכות להחליט — מה שאין לה כיום — אם מותר להוסיף חבר ממשלה או לא. על כך הוא אומר שאנו מחלישים את המשטר הפארלאמנטארי. יסלח לי מאד, דבריו אלה אינם אלא דברי בדיחה.

וחברה הכנסת אריאב צריך למצוא בכל מקום שהוא יכול נקודת תורפה במשטר הזה...

חיים לגראו (תנועת החירות):
זה קל מאוד למצוא.

שר-המשפטים ד. יוסף:
זה קשה מאוד.

הוא גילה פתאום המצאה ואמר: מדוע הממשלה מפחדת לקבל אישור הכנסת על יציאת חבר — שומעים אתם? על יציאת חבר אני צריך לקבל הסמכת הכנסת! חבר ירצה להתפטר והכנסת תגיד לו: לא, אנו נפקיד עליך שוטרים ואתה תישאר חבר בממשלה. אני אינני מס' חד, אני מבטיח לבוא עם הצעה כזאת, חברה הכנסת אריאב, כי זוהי שטות, ואני לא אעשה זאת. אמרנו, כי לא נתנגד להציע כי במקרה אחר, במקום שיש הגיון, במקרה של הוספת חבר לממשלה — בבקשה, איננו רואים זאת כפגם שניתן לכנסת סמכות שהיא תחליט אם להוסיף חבר או לא. אבל יותר מזה, איך לחלק תפקידים — אין, לפי עניות דעתי, כל מקום לדבר הזה, וזוהי התערבות יתירה של הכנסת בענינים הפנימיים של הממשלה. ואין זה משום שעניני הממשלה הם סודיים, אלא מפני שזהו תפקיד הממשלה לפי החוקים שלנו. לשם כך אנו בוחרים בממשלה. לא החלטנו שנהל את עניני המדינה האדמיניסטרטיביים עלידי כל 120 חברה הכנסת. החלטנו על שיטה אחרת, ולשם כך בחרנו בממשלה, ועל כן, תנו לממשלה לעשות עבודתה.

אני מוכרת לדחות דברי חברה הכנסת הנכבד ברגנטיין שאמר, שהחוק הוא לצרכי שעה. הוא שוכח, אם כי נדמה לי שהוא בעצמו הזכיר את הדבר, כי החוק הזה הונח על שולחן הכנסת עוד לפני שנה, בימי הכנסת הראשונה, ודווקא הוא וחבריו לא נתנו להעביר את החוק, אלא הצביעו בעד העברת החוק לממשלה. לצרכי שעה אין חוק זה נחוץ כלל וכלל, לפי דעתי, יכולנו להציע לכנסת הצעה ולהעביר אותה ברוב קולות, אבל החלטנו

דין וחשבון לכנסת, אולם לא מקובל בעולם שבית-המחוקקים יורה לממשלה כיצד עליה לחלק את התפקידים בקרבה, כמה שרים יהיו חברים בממשלה וכו'. לא אומר שבאופן תיאורטי איראפשר להעביר חוק לפיו חייבים להיבחר 15 שרים. באופן תיאורטי יכול בית-המחוקקים להעביר כל חוק שהוא, אך כל זמן שהוא לא החליט על כך, רשאית הממשלה ובראש וראשונה ראש-הממשלה, להחליט מהי הדרך היעילה ביותר להסדרת העבודה האדמיניסטרטיבית של ביצוע החוקים ושל ניהול שלטון המדינה בשם הכנסת. משום כך, אין כל ליקוי בכך ואין צורך להודיע מה ייעשה במקום הפנוי. אם יוחלט שלא למלא מקום זה, הכנסת תדע על כך; אם יוחלט למלא את המקום, נהיה נאלצים לבוא לפני הכנסת ולבקש את אישורה, כפי שאמרתי בדברי הפתיחה.

כך שאל חברה הכנסת קליבנוב, מדוע יש לתת משקל כה גדול למלא תפקיד ראש-הממשלה, בשעה שסמכויותיו אינן מגודרות. אינני רואה מה הקשר בין שני הדברים. יש מי שסבור שאיננו צריכים למהר בקביעת כל הסמכויות. אותם אנשים חושבים שלא צריך לערוך בכת' אחת קונסטיטוציה בכתב, אלא ללמוד מן הנסיון שבחיים ולאט ולאט להגיע למצב בו נדע מה הם חוקריהסוד המתאימים לנו. ישנה דעה אחרת האומרת כי מוכרחים להגדיר הכל בכתב. אדרבה, יציע חברה הכנסת קליבנוב חוק, כי ברשותו הדבר, ויגדיר את סמכויות ראש-הממשלה. אנו חושבים שיותר בריא יהיה אם החיים ילמדו אותנו כיצד להגדיר זאת. אינני חושב — ואני מעיד על זאת כתבר-ממשלה מאז קום הממשלה הראשונה — שראש-ממשלה זה לקח לעצמו סמכויות מרובות כראש-ממשלה; לפי עניות דעתי הוא לא לקח לעצמו די סמכויות, אולם זו דעתי הפרטית ואינני אומר אותה אלא בשמי. אין איש מונע מאותם החברים הסבורים שיש להגדיר את הסמכויות — וגם חברה הכנסת הנכבד הררי היה בדעה שיש לתת לראש-הממשלה סמכויות גרורות יותר — להציע את הדבר. אבל אין קשר בין הדבר הזה ובין העובדה הפשוטה, שראש-הממשלה הוא בכל זאת מה שקוראים בלטינית "פרימוס אינטר פארס" — ראשון בין שווים. הוא אננם שווה לחברים אחרים בממשלה, אבל הוא ראשון ביניהם. לכן, כאשר הוא מתפטר כאילו הממשלה התפטרה, ואין קשר בין דבר זה, שלפי עניות דעתי הוא בריא, לבין העובדה שלא הגדירו במפורש מה הן סמכויותיו של ראש-הממשלה. זכותכם להציע כל הזדמנות להגדיר את הסמכויות הללו. אינני יודע על יסוד מה הוא אמר, שה' חוק שהצעתו הוא חוק בלתי-משלם. אם חברה הכנסת הנכבד קליבנוב סבור שיש להשלים את החוק, הוא יכול להציע בחזרה לעשות זאת, זוהי רשותו, ואם ההצעות יובאו בחשבון, הרוב בוודאי יקבל הצעותיו ברצינות.

אשר לדברי חברה הכנסת רובין, ברור שכל אחד יכול להגיד מה שהוא רוצה. קל להגיד: "אני מדבר בשם העם". קל למישהו אחר להגיד, שהוא מכריז בשם כל העם. קל להגיד דבר אחד כמו: "הגדלת סמכותו של ראש-הממשלה על חשבון הנשיא". לא תפסתי איפה הפגיעה בסמכות הנשיא כאן. לא מדובר כאן על הנשיא. עד כמה שאני יכול לראות מה שכתוב בחוק, אין כאן כל קשר עם הנשיא. אלא מה? — רוצים להגיד, כי בכל מקרה שנרצה להוסיף חבר לממשלה, נאלץ להתפטר — דבר קטן, דבר נוח למדינה, זה יוסיף בריאות, זה לא יגרום

— חוק המעבר (תיקון) (מס' 2) (יוסף, וילנר, שפר, הכרמלי); חוק לקיום תקפן של תקנות ההגנה (הוראת שעה) (מס' 2) (שפר, אונא) —

אשר לדברי חברה הכנסת ברנשטיין, אני מצטער על הערותיו אלה. תברנו אליעזר קפלן עובד את האוצר בגלל מחלתו ומצב בריאותו, ואך ורק בגלל זה. אנו לא שינינו את דעתנו עליו ולא נשכח לעולם את התרומה הגדולה שהוא תורם במשך 18—19 שנה, קודם לכן במקום אחר וכעת במדינה מלא בנאמנות, במסירות ובהקרבה, עצמית תפקיד גדול וקשה כשרה האוצר.

אני מציע לבית, להעביר את החוק להועדת החוקה, חוק ומשפט.

היו"ר ז. שפר:

ובכן, ישנן שתי הצעות: הצעה אחת להעביר את החוק להועדה, והצעה שניה, הצעת סיעת מק"י, להחזיר את החוק לממשלה.

אליהו הכרמלי (מסא"י):

וישנה הצעה להחזיר את מק"י לבוחרים.

ה צ ב ע ה

בעד העברת החוק להועדת החוקה, חוק ומשפט — 56
בעד החזרת החוק לממשלה — 8

ההצעה להעביר את החוק להועדת החוקה, חוק ומשפט נתקבלה.

עוד קודם לכן להעביר את החוק, והואיל ואנו עומדים לפני סרשה מסוימת, זה יותר הגיוני שיהיה חוק ולא נצטרך להתווכח פעמיים על אותו דבר. זה הכל, אין יותר מאשר דבר זה. לכן אין כל ענין של צרכי שעה.

הערה אחרונה לחברה הכנסת ברנשטיין. כאשר חבר הכנסת הקומוניסטי קם ואמר, שהוא מפקפק אם חברנו היקר קפלן באמת חולה, ומחלתו היא תירוץ לשינוי בממשלה — לא אגיב על כך. אבל כאשר חבר הכנסת נכבד כמו חברה הכנסת ברנשטיין אומר כדבר הזה, זה פוגע מאוד. אנו, חבריו של קפלן, חטאנו נגדו שנתנו לו לשאת בעול גדול כזה עד שהוא נפל...

מאיר וילנר (מק"י):

הורביץ גם כן חולה?

שר-המשפטים ד. יוסף:

הוא איננו שר בממשלת ישראל.

מאיר וילנר (מק"י):

מדוע הוא התפטר?

שר-המשפטים ד. יוסף:

תשאל אותו. אינני מדבר איתו, אני מדבר אל חברה הכנסת ברנשטיין.

ג. חוק לקיום תקפן של תקנות ההגנה (הוראת שעה) (מס' 2).

תשי"ב — 1952) (קריאה שניה וקריאה שלישית)

חנן רובין (מפ"ם):

כנסת נכבדה. אנו עומדים שוב לפני אחד המקרים של הפרת הבטחה עליידי הממשלה. הממשלה הבטיחה עוד לפני יותר משנה את החלפתן המהירה של תקנות אנגליות שונות עליידי חוקים של הכנסת או את ביטולן. כרגיל במקרים מסוג זה אין הממשלה מעוניינת, כנראה, בבידור עניני על תוכן התקנות השונות אשר יש לחדשן או לבטלן, והיא מסתפקת בהביאה, כמעט בדיקנות של שער, בכל חצי שנה חוק, אשר סעיפו העיקרי בא לא כדי להבהיר על מה המדובר, אלא כדי לערפל את תוכן הדברים ולהשיג את הארכת תקפן של תקנות החירום האנגליות.

דברי ההסבר, אשר ליוו לפני כחצי שנה את החוק הזה, כשהוארך בראשונה, היו אז ערוכים כך, שהכוונה היתה כנראה יותר לא להזכיר מאשר להזכיר את הצורך "הנאה" של חוקים ותקנות מתקופת השלטון הבריטי בארץ. בעיקר בשטח הכלכלי, אשר באו לתת סמכויות רחבות לשלטונות המבצעים האנגליים של התקופה ההיא.

אני מבין שלממשלה נוח מאד למנוע את הוויכוח הענייני על אותם המכשירים המופיעים בשם תקנות, ומכאן הימנעותה מהחלפתם הכוללת, ובמקום זה היא באה מדי פעם בפעם להאריך את התקנות האלה. אני אוכל כבר להציע לכנסת את הנוסח של חוק לקיום תקפן של תקנות ההגנה (הוראת שעה) (מס' 3). אני מתאר לי

היו"ר ז. שפר:

אנו עוברים לסעיף ג' בסדר-היום:

חוק לקיום תקפן של תקנות ההגנה (הוראת שעה) (מס' 2), תשי"ב — 1952 (קריאה שניה ושלישית).

רשות-הדיבור ליושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט.

משה אונא (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

כנסת נכבדה, החוק הזה לקיום תקפן של תקנות ההגנה (הוראת שעה) (מס' 2), מציע להאריך את תקפן לתקופה נוספת של חצי שנה. תקפן של התקנות האלה פג ב-30 ביוני 1952, ויש צורך להאריך אותן איפוא עכשיו לתקופה נוספת.

מאחר שהארכה זו היא כבר הארכה שנייה, ובפעם הראשונה היה דיון מקיף על פרטי התקנות, לא ראתה הוועדה צורך להסיף או לשנות מתוכנן של התקנות האלה, כי אם קיבלה את הצעת הממשלה. להאריך את תקפן של התקנות בלי כל שינוי, ואני מבקש את הכית לקבל זאת.

ישנה הסתייגות אחת של חברה הכנסת בריהודה, המציע להאריך את תוקף התקנות רק לחודש אחד.

היו"ר ז. שפר:

רשות-הדיבור להגמקת הסתייגותו של חברה הכנסת בריהודה, לחברה הכנסת רובין.

ישיבה צ"ז, ל' סיון תשי"ב (23 יוני 1952)

— חוק לקיום תקפן של תקנות ההגנה (הוראת שעה) (מס' 2) (רובין, אונא, שפר); חוק להארכת תוקף של תקנות שעת-חירום (אכסון במלון) (שפר, אונא); חוק לתיקון פקודת הפיצויים לעובדים (שפר, מאירסון) —

לקריאה שניה ושלישית. נדמה לי שגם לחבר-הכנסת רובין ברור, שעבודה זו בוועדה אינה יכולה להיעשות במשך חודש. חוק רחב ומסובך למדי, שגם בקריאה ראשונה היה אובייקט לדיון רחב, לא ייגמר בתקופה קצרה. על כן יש להבין, שההצעה הזאת של נתינת תוקף לחודש היא אך ורק הצעה דמונסטראטיבית, כדי להשיג תמש בשעת הכושר לנגח את הממשלה. כל מה שנאמר כאן על הרצון להנציח את חוקי החירום וכדומה, אין לזה כרגע שום בסיס במציאות. העובדה שהממשלה הביאה את החוקים האלה זה מכבר, אלא שהכנסת טרם נתפנתה לעבודתה, העובדה הזאת נוטלת כל בסיס מדבריו של חבר-הכנסת רובין.

על כן אינני רואה כל אפשרות להתייחס להצעה זו כאל הצעה עניינית, כי אם אך ורק כאל הצעה פוליטית, ולפיכך אין מקום לקבלה.

אני מבקש לקבל את הצעת הוועדה.

היו"ר ז. שפר:

אני מעמיד את ההצעה למנין.

הצבעה

התיקון של חבר-הכנסת י. בריהודה לחוק לקיום תקפן של תקנות ההגנה (הוראת שעה) (מס' 2), תשי"ב — 1952, לא נתקבל.

החוק לקיום תקפן של תקנות ההגנה (הוראת שעה) (מס' 2), תשי"ב — 1952, בנוסח הוועדה נתקבל.

שכ' בנובמבר 1952 אנו נמצא על שולחן חברי-הכנסת אותו הנוסח, אלא שבמקום התאריך 31 בדצמבר יבוא התאריך 30 ביוני 1953 ולמעלה במקום (מס' 2) יבוא (מס' 3). אז יתנהל אותו הוויכוח, והנואם מטעם הוועדה יסביר לנו שהכנסת לא עבדה די הצורך ואין ספק שהממשלה תביא חוק מקורי, כפי שיסביר בוודאי גם בתשובה לדברי, והכל על מקומו יבוא בשלום. הממשלה תוסיף לעבוד לפי תקנות שעת-חירום אנגליות, והיא רוצה בזה בשיטת הכלכלי כמו שהיא רוצה ב. דפנס רגיליישנס" בשטח הפוליטי והציבורי. היא אינה רוצה בחוק העברי המקורי, אלא בחוק המאנדאטורי השרירותי.

כרגיל במקרים כאלה, אנו מציעים הצעה שגם שר המשפטים יודה כי היא באה מתוך כוונה לא ליצור חלל ריק. איננו מציעים לבטל מיד את כל התקנות האנגליות המיושנות, אלא לאפשר לממשלה עבודה תקינה, ולהתקין תקנות חדשות אלה תוך חודש, כלומר עד 31 ביולי. אנו סבורים כי המנהג הרע להכטיח הבטחות ולא לקיים אותן, ולהאריך ללא הגבלה מפעם לפעם את התחיקה האנגלית מתקופת החירום כביכול, זהו מנהג רע המעיד על אשר אמרנו קודם: על אירצון של הממשלה לקיים בירורים ענייניים על חוקים בתוך הכנסת.

משה אונא (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

כנסת נכבדה. חבר-הכנסת רובין שכח או רצה, כנראה, להשכיח שחוקי התחליף לתקנות שעת-חירום (תקנות ההגנה) כבר מונחים על שולחן הכנסת וכבר עברו את הקריאה הראשונה ונמצאים בוועדה. בידי הכנסת להחיש את הדבר, כדי שחוקים אלה יבואו בזמן

ד. חוק להארכת תוקף של תקנות שעת-חירום (אכסון במלון), תשי"ב — 1952 (*)

(קריאה שניה וקריאה שלישית)

היו"ר ז. שפר:

אנחנו עוברים לסעיף ד' בסדר היום: חוק להארכת תוקף של תקנות שעת חירום (אכסון במלון) תשי"ב — 1952.

משה אונא (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

כנסת נכבדה. ההארכת המוצעת היא המשך של החוק אשר קיבלנו כרגע אבל בענין אחר. גם בענין זה לא שינתה הוועדה מהצעת הממשלה. ההצעה שהושמעה בזמנה בקריאה ראשונה, שאולי מוטב לתת תוקף לחקיקה אלה לתקופה ארוכה יותר, לא הושמעה בוועדה, ועל

היו"ר ז. שפר:

נצביע.

הצבעה

החוק להארכת תוקף של תקנות שעת-חירום (אכסון במלון), תשי"ב — 1952, בנוסח הוועדה — נתקבל.

ה. חוק לתיקון פקודת הפיצויים לעובדים, תשי"ב — 1952 (**)

(קריאה ראשונה)

המוצע בא להגדיל את הפיצויים המשתלמים על-פי פקודת הפיצויים לעובדים, 1947. פקודה זו תוקנה בשנת 1948, והפיצויים שנקבעו בה הוגדלו. לעובר שנסע בתאונת עבודה ניתנה זכות לעזרה ולטיפול רפואי. לפי הפקודה המקורית היה מאכסימום הפיצויים השבועי 4 ל"י והמאכסימום למקרה מות — סכום חודשי-פעמי של 500 ל"י. התיקון קון בשנת 1948 העלה את מאכסימום הפיצויים השבועי

היו"ר ז. שפר:

אנחנו עוברים לסעיף י"ב בסדר-היום: חוק לתיקון פקודת הפיצויים לעובדים תשי"ב — 1952 (קריאה ראשונה).

שר-העבודה ג. מאירסון:

כבוד-היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני מתכבדת להביא חוק לתיקון פקודת הפיצויים, תשי"ב — 1952. החוק

(*) "דברי הכנסת", חוב' ל"א.

(**) רשומות (הצעות חוק, חוב' 126)

למשל, לגבי הענין הקרוב לשרת העבודה — השיכון העממי — היתה צריכה להעלות את התשלומים לקרבות העבודה ב-100% לגבי מה שהיה לפני שנה. אבל בעוד שבשנת 1948 נקבע תשלום שבועי של 8 לירות, באים ומציעים לפינון העלאה ב-50% בלבד. זאת היא, אפוא, הדאגה לקרבות של תאונות עבודה.

דוד הכהן (מפ"י):

בבנין יש גם ענין הבאת חמרים מחוץ לארץ, אלה הן שתי פרשיות נפרדות.

חנן רובין (מפ"ם):

כשפועל לשלם לממשלה — הוא צריך לשלם מחיר רים כפולים לגבי השנה שעברה, ואילו לדעת הממשלה, נכה עבודה דיו שיקבל 50 אחוז יותר ממה שקיבל בשנת 1948, אם כי ההתייקרות הרשמית עלתה מאז 1948 ב-100%. עתה באה הממשלה ברוב חסדה ומציעה שיפור של 50%, כלומר אם נכה קיבל 5 ל"י אשר היו מעטות אף לגבי המצב בשנת 1948, ולא הספיקו — אם כי אותה שעה השתפנו בממשלה — הרי מציעים היום סכום העולה ב-50% בלבד על הסכום הזה, אף-על-פי שההתייקרות הרשמית עלתה, כאמור, ב-100%. זהו דבר משונה, שהצעה כזו באה לפני הבית, וההסבר הוא שהחוק המוצע בא להדביק את היוקר. ייתכן, שמישהו חשב, שהכנסת אינה יודעת חשבון.

כידוע לי, תומכת הממשלה בחוקים רטרואקטיביים. אני תומך מאד בכך, שחוק זה יהיה רטרואקטיבי ואפשר יהיה לתת לו תוקף החל מיום 1 בינואר 1952. כן אני מציע שההעלאה תותאם באופן קבוע לעקומת היוקר. יחד עם זאת אני מציע לתקן את המעוות של החוקים הקודמים, כלומר, להעמיד את הבסיס של החוק שנתקבל בשנת 1948 על 10 ל"י, ובהתאם לכך לקבוע לגבי המצב של היום סך של 20 ל"י.

במקום להציע הצעות הבאות, כביכול, לשם הדבקות היוקר — וגם זה באיחור — הייתי מציע שבמקרים של תאונות עבודה יהא שיעור התשלום קשור להבא באי-דכס, ומה גם שהממשלה בוודאי תסמוך על האינדקס שקבעו פקדיה. על כן אני מציע, כסידור זמני עד שיתקבל חוק הביטוח הלאומי, לקשור את התשלום לקרבות של תאונות עבודה באינדקס, תוך הנחה שהתשלום היסודי לשבועי יהיה אז 10 ל"י לנכה עבודה. בהתאם לכך יש גם לקבוע את שיעור יתר התשלומים, שהחוק קובע לגבי מקרים של נכות או מוות וכו', עקב תאונות עבודה. אלה הן אפוא הצעותי: רטרואקטיביות של החוק, הדיקה אמיתית של היוקר, וקשירת הסכום להבא באי-דכס באופן אוטומאטי.

ה"ר ז. שפר:

אני נועל את הישיבה. הישיבה הבאה — מחר בשעה

16.00

ל-8 ל"י ואת המאכסימום למקרה מוות ל-1,500 ל"י. בקביעת סכומי הפיצויים בשנת 1948 הובא בחשבון שכר ממוצע של 46 לירות לחודש. החוק המוצע בא להגדיל את סכומי הפיצויים בשים לב לתנודות שחלו בשכר העבודה מאז 1948. החוק מגדיל ב-50% את מאכסימום הפיצויים המשתלמים לפי הפקודה כפי שחוקנה בשנת 1948 וכן את הסכומים שהמעביד חייב לשלם בקשר להוצאות עזרה וטיפול רפואי לרגל תאונת עבודה.

החוק הקיים אינו חל לגבי עובד שעבודתו אינה עבודת כפיים וששכרו עולה על 1000 ל"י לשנה. החוק המוצע בא להעניק את הזכויות הנובעות מן הפקודה גם לעובד שעבודתו אינה עבודת כפיים, אם שכרו אינו עולה על 2000 לירות לשנה. תיקון זה נראה הכרחי נוכח התנודות בשכר העבודה.

אני מציעה להעביר את הצעת התיקון לוועדת העבודה.

ה"ר ז. שפר:

אני מבקש מחבריה הכנסת שרצונם להשתתף בוויכוח על סעיף זה להרים את ידם, כדי שאדע איך לחלק את הזמן. אני קובע 10 דקות לכל מתחנה.

חנן רובין (מפ"ם):

כנסת נכבדה, אני מבין שאחד הנימוקים להבאת הצעת חוק זו לפני הכנסת הוא, כנראה, ההחלטה הפנימית של הקואליציה או של הממשלה לעכב את ביצועו של חוק הביטוח הלאומי, אם כי חלקה הכספי של הממשלה בחוק הביטוח קטן מאד, ועיקר חוק הביטוח הלאומי שהוצע נועד להזרים את הכספים של קופות-ההגמולים לקופה של קרן ממשלתית. בכל זאת, חוק הביטוח הלאומי תובע השקעות מסוימות, אם גם, כאמור, צנועות מאד, מצד הממשלה במימון הביטוח הלאומי. כשבאים עתה להציע חוק לתיקון פקודת הפיצויים לעובדים, זהו, כנראה, סימן לכך, שכונותיה של הממשלה להגשים בתקופה הקרובה את חוק הביטוח הלאומי הן מפוקפקות. אני יכול בהחלט לתאר לי, שמר מקדינאלי יעץ לממשלה לא להוציא הוצאות כה "בלתיפרודוקטיביות" כהוצאות מימון הביטוח הלאומי.

אם המדובר עתה על הצעת החוק לתיקון פקודת הפיצויים לעובדים, הרי יש לציין, שהוא בא לא כדי להדביק את היוקר הקיים, אלא כדי לא להרביקו. חשבון פשוט יוכיח זאת. התיקון האחרון לפקודת הפיצויים לעובדים נתקבל בשנת 1948, בשעה שאינדקס יוקרי-החיים עמד על השיעור של 300 נקודות בקירוב, אם נתרגם את האינדקס הנוכחי העומד על 150 נקודות למספרים של האינדקס הישן, המספר המתקבל בדרך זו הוא 600 נקודות לפי הנתונים של האינדקס הישן, כלומר ההתייקרות הרשמית — ואני מדגיש "הרשמית" — משנת 1948 ועד היום, כשחוק זה מוצע, היא 100%. יוצא, שאילו היתה הממשלה מחשבת את המחירים כמו שהיא מחשבת אותם,